

Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»
Центральний інститут післядипломної освіти
Кафедра професійної та вищої освіти

Сергєєва Л. М., Олешко П. С.,
Кінах Н. В., Купрієвич В. О.

**Організаційно-методичний супровід
підсумкової атестації слухачів
курсів підвищення кваліфікації
закладів професійної
(професійно-технічної) освіти**

Методичні рекомендації

Луцьк – 2020

*Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри професійної та вищої освіти
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України
(протокол № 4 від 28 квітня 2020 р.)*

*Схвалено вченою радою Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України
(протокол № 4 від 9 червня 2020 р.)*

Рецензенти:

Петренко Л. М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Артюшина М. В., доктор педагогічних наук, професор;

Братко М. В., доктор педагогічних наук, доцент

С – 32

Сергєєва Л. М., Олешко П. С., Кінах Н. В., Купрієвич В. О.

Організаційно-методичний супровід підсумкової атестації слухачів курсів підвищення кваліфікації закладів професійної (професійно-технічної) освіти: метод. рек. Луцьк: Волиньполіграф, 2020. 60 с.

ISBN 978-617-7129-97-3

Висвітлено теоретичні аспекти підготовки випускної роботи як результату самостійної науково-дослідницької діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації. Обґрунтовано вимоги до керівництва науково-педагогічними працівниками кафедри випускними роботами. Запропоновано алгоритм організаційно-методичного супроводу діяльності кураторів-тьюторів для забезпечення високої якості підготовки випускних робіт. Представлено кращі практики обґрунтування моделі власної професійної діяльності слухачами курсів підвищення кваліфікації.

Для керівників і педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, слухачів та викладачів інститутів післядипломної освіти, методистів науково-(навчально-)методичних центрів професійно-технічної освіти.

УДК 378.018.46:377

ISBN 978-617-7129-97-3

© Сергєєва Л. М., 2020

© Олешко П. С., 2020

© Кінах Н. В., 2020

© Купрієвич В. О., 2020

Зміст

Умовні скорочення	4
Вступ	5
I. Випускна робота як результат самостійної науково-дослідницької діяльності слухача курсів підвищення кваліфікації	5
II. Вимоги до якості керівництва науково-педагогічними працівниками кафедри випускними роботами слухачів курсів підвищення кваліфікації	6
III. Кращі практики обґрунтування моделі власної професійної діяльності слухачами курсів підвищення кваліфікації	7
Глосарій	16
Література	18
<i>Додаток</i>	20

Умовні скорочення

- МОН – Міністерство освіти і науки України;
- ДЗВО – державний заклад вищої освіти;
- ЦПО – Центральний інститут післядипломної освіти;
- ЗП(ПТ)О – заклад професійної (професійно-технічної) освіти;
- КПК – курси підвищення кваліфікації;
- ДНЗ – державний навчальний заклад

Вступ

Як зазначено у першому розділі ст. 1 Закону України «Про освіту», «якість освіти – це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг, що забезпечується якістю освітньої діяльності, а саме – рівнем організації, забезпечення та реалізацією освітнього процесу» [14].

Оскільки ж випускна робота слухачів курсів підвищення кваліфікації є одним із важливих результатів цього процесу, то і вимоги до якості керівництва випускними роботами слухачів повинні відповідати міжнародним практикам організації діяльності з підвищення кваліфікації працівників у сфері освіти, що потребує перегляду й оновлення методологічних підходів, переорієнтацію змістової підготовки на розвиток професійних компетентностей.

I. Випускна робота як результат самостійної науково-дослідницької діяльності слухача курсів підвищення кваліфікації

Виконання випускних робіт слухачами курсів підвищення кваліфікації у Центральному інституті післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» та керівництво ними науково-педагогічними кадрами кафедр інституту здійснюється відповідно до вимог Законів України «Про професійно-технічну освіту» [15], «Про вищу освіту» (2014 р.) [9], «Про освіту» [14], «Про фахову передвищу освіту» (2019 р.) [16], положень Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття) [10], Національної доктрини розвитку освіти [12], Національної стратегії розвитку освіти України до 2021 року [13], Концепції «Нова українська школа» [11] та згідно з «Положенням про випускну роботу слухача курсів підвищення кваліфікації та порядок її захисту», затвердженим вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (2015 р.) [7].

Як зазначено у «Положенні про випускну роботу слухача курсів підвищення кваліфікації та порядок її захисту» [7], виконання і захист випускної роботи є обов'язковим елементом підсумкової атестації слухачів по завершенні курсів підвищення кваліфікації, а випускна робота – результат самостійної науково-дослідницької діяльності слухача курсів підвищення кваліфікації, в процесі якої він узагальнює, оновлює та розширює набуті теоретичні знання, удосконалює свої практичні уміння з обраної теми, розробляє й упроваджує інноваційні педагогічні та виробничі технології, набуває дослідницьких навичок, обґрунтовує модель власної професійної діяльності, її результативність тощо.

Якість випускних робіт слухачів – це надзвичайно важливе питання курсів підвищення кваліфікації, оскільки в цих роботах реалізуються, певною мірою, результати освітнього процесу, запланованого у Робочій навчальній програмі,

та їх самоосвітня діяльність, саморозвиток під проводом керівників випускних робіт. На засіданнях кафедри системно розглядаються питання якості керівництва випускними роботами слухачів курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічними працівниками кафедри професійної та вищої освіти, аналізуються й удосконалюються орієнтовні тематики цих робіт для категорій слухачів, закріплених за кафедрою, ретельно досліджуються результати захисту робіт, анкетування слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо їх тематики та механізмів удосконалення.

Питанню підвищення якості керівництва випускними роботами слухачів курсів приділяється значна увага на кафедрі професійної та вищої освіти, а саме її завідувачем, кураторами-тьюторами груп слухачів та керівниками – науково-педагогічними працівниками кафедри.

Орієнтація освіти на результат потребує зміни певних стереотипів у роботі як науково-педагогічних працівників, так і кураторів-тьюторів з метою забезпечення високої якості виконання випускних робіт. Слід наголосити, що від рівня науково-методичного керівництва та організаційно-методичного супроводу процесу призначення керівників, порядку вибору та затвердження тем випускних робіт значною мірою залежить якість їх виконання, що забезпечується роботою кураторів-тьюторів, які здійснюють як загальне керівництво закріпленням слухачів за керівниками, так і супровід освітнього процесу з метою співпраці слухачів зі своїми керівниками.

II. Вимоги до якості керівництва науково-педагогічними працівниками кафедри випускними роботами слухачів курсів підвищення кваліфікації

Доцільно відмітити алгоритм організаційно-методичного супроводу діяльності кураторів-тьюторів з метою забезпечення високої якості процесів:

- призначення керівників;
- порядку вибору та затвердження тем випускних робіт;
- супроводу освітнього процесу;
- забезпечення постійної співпраці слухачів із керівниками під час дистанційного етапу.

✓ Заздалегідь розробляються орієнтовні тематики випускних робіт відповідно до вимог освітньо-професійних програм для категорій слухачів, які закріплені за кафедрою на основі компетентнісного підходу. Тематика у переважній більшості відображає сучасний рівень розвитку освіти, науки, виробництва й відповідає соціальним запитам, запитам роботодавців та їх потребам, науковим напрямам діяльності науково-педагогічних працівників, обов'язково обговорюється на секції та затверджується на засіданні кафедри кожного року.

✓ Куратори-тьютори роздруковують затверджені орієнтовні теми випускних робіт і видають їх слухачам груп під час першого етапу курсів підвищення кваліфікації для ознайомлення й вибору чи формулювання своєї теми (за потреби), ознайомлюють слухачів із основними вимогами до змісту та оформлення випускної роботи, формами, які визначено в «Положенні про організацію освітнього процесу у ДЗВО “Університет менеджменту освіти”» [8].

✓ Куратори-тьютори під час першого етапу курсів підвищення кваліфікації готують проект наказу щодо закріплення керівництва випускних робіт за науково-педагогічними працівниками кафедри для навчального відділу та доводять його до відома слухачів. Важливо зазначити, що при цьому закріпленні обов’язково враховується науковий та науково-методичний напрям їх діяльності з метою досягнення оптимальної співпраці під час їх виконання.

✓ Обов’язковим елементом у роботі кураторів-тьюторів є підготовка інформаційного листа: як для слухачів – із прізвищем, ім’ям та по батькові керівників, їх вченого звання, наукового ступеня, посади, електронної адреси, – який надсилається на електронні адреси слухачів, так і відповідного листа із інформацією про слухачів (їх прізвищем, ім’ям та по батькові, електронною адресою, закладом освіти, обраною темою) для керівників випускних робіт.

✓ Співпраця науково-педагогічних працівників кафедри зі слухачами відбувається протягом усього навчання на курсах – від призначення керівника випускної роботи і визначення її теми під час першого етапу. Отже, при потребі, відбувається зустріч керівників випускних робіт зі слухачами під час першого етапу курсів для обговорення особливостей змісту (можливе уточнення й корегування теми протягом місяця) і включно до захисту.

✓ При формуванні та наповненні віртуального освітнього середовища куратори-тьютори обов’язково розміщують у ньому «Положення про випускню роботу слухача курсів підвищення кваліфікації та порядок її захисту», орієнтовну тематику цих робіт, приклади оформлення літературних джерел та перелік публікацій науково-педагогічних працівників кафедри за останні 5–8 років.

✓ Важливою складовою як у роботі куратора-тьютора, так і наукових керівників щодо якісного виконання випускних робіт є постійне та своєчасне спілкування зі слухачами групи під час дистанційного етапу (електронними засобами), створення груп у вайбері з метою консультування, вчасної підготовки та пересилання випускної роботи керівнику для перевірки й рецензування.

III. Кращі практики обґрунтування моделі власної професійної діяльності слухачами курсів підвищення кваліфікації

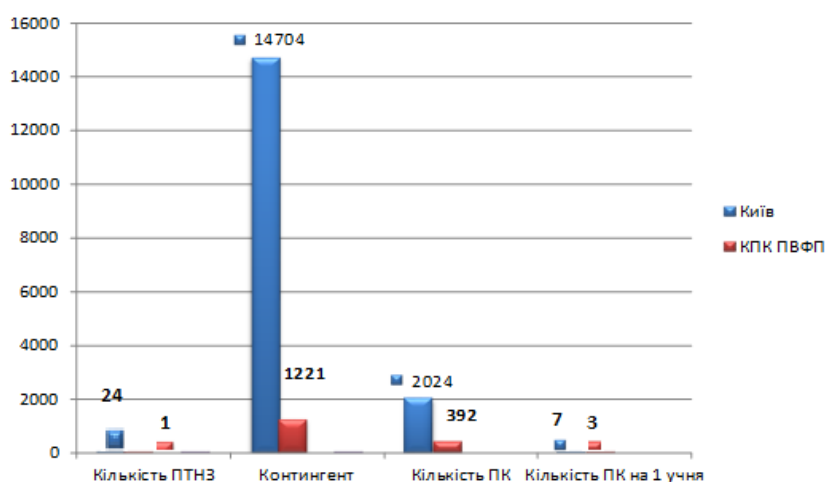
Пропонуємо до розгляду частину випускної роботи з теми «Модернізація професійно-технічної освіти, підвищення її якості та культури» слухача

Петровича В. С., директора ДНЗ «Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою».

Розділ II. Впровадження інформаційних технологій в освітній процес коледжу

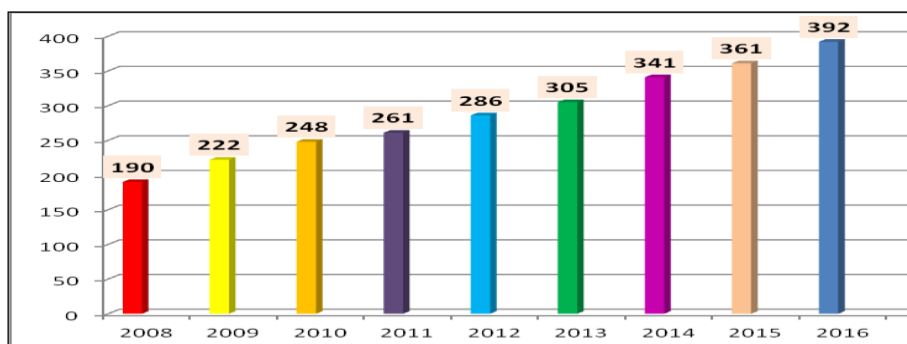
Основною метою інформатизації КПК ПВФП є підвищення якості професійної освіти шляхом активного використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) в освітньому та виробничому процесах. Важливим чинником успішності цього процесу є наявність відповідної навчально-матеріальної бази коледжу.

У 2010–2018 рр. в КПК ПВФП зростає кількість сучасної комп'ютерної техніки: активно використовується в навчально-виробничому процесі 376 одиниць персональних комп'ютерів (ПК) та 16 ноутбуків. На один діючий комп'ютер припадає три учні. Цей показник кращий серед професійно-технічних навчальних закладів міста Києва (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Забезпеченість комп'ютерами професійно-технічних навчальних закладів м. Києва та КПК ПВФП станом на 01.09.2018 р.

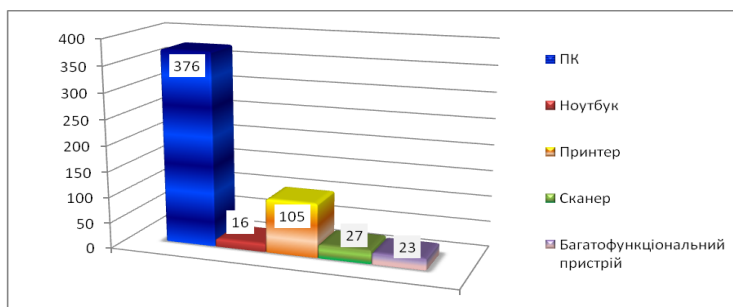
Матеріальна база КПК ПВФП постійно оновлюється. Динаміку кількості персональних комп'ютерів представлено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Динаміка кількості ПК у КПК ПВФП в 2008–2016 рр.

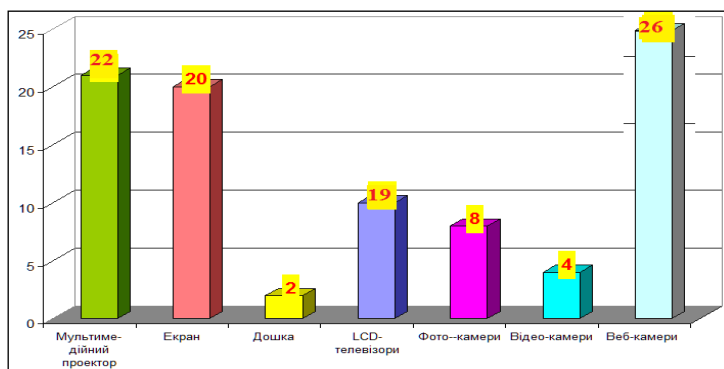

У закладі освіти – 16 навчальних кабінетів інформатики, інформаційних технологій та навчальних комп’ютерних лабораторій. Майже в усіх навчальних приміщеннях є необхідна офісна техніка та периферійні пристрої (принтери, багатофункціональні пристрої, сканери тощо) (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Забезпеченість комп’ютерною технікою

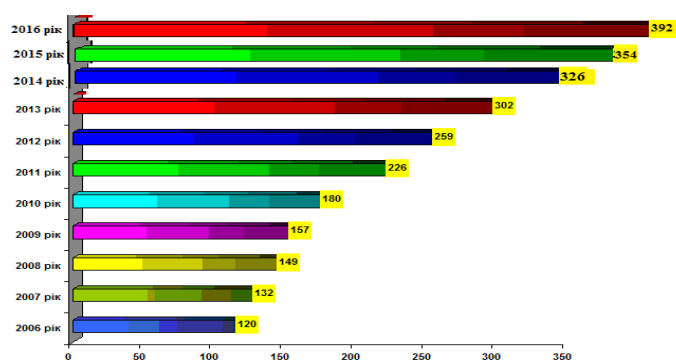
Разом із комп’ютерною в освітньому процесі використовується мультимедійна техніка: мультимедійні проектори, дошки, екрани, LCD-телевізори, веб-, відеокамери тощо (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Забезпеченість мультимедійною технікою

Усі приміщення в навчальному відділенні № 1 коледжу знаходяться в єдиній Wi-Fi-зоні. Це дає можливість учням отримати доступ до мережі Інтернет, який забезпечує постійний зв’язок між навчальною частиною коледжу, дистанційним навчанням в онлайн-режимі.

У кабінетах та лабораторіях комп’ютери об’єднано в локальну мережу, обладнано веб-камерами (що дозволяє проводити Інтернет-конференції), встановлено необхідне для організації освітнього процесу програмне забезпечення (рис. 2.5).

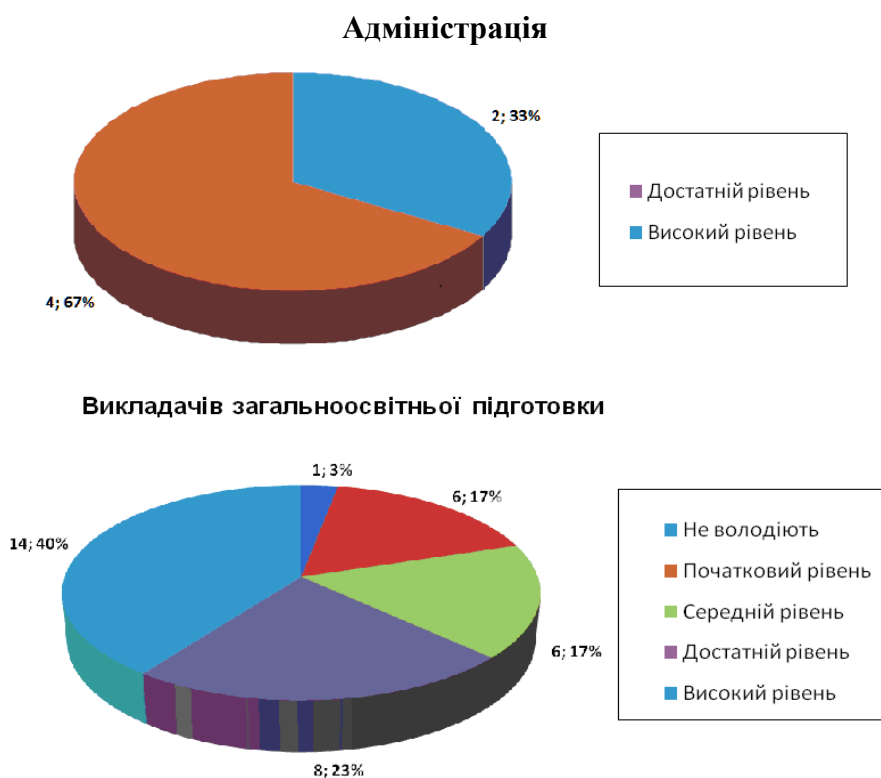

Рис. 2.5. Динаміка підключення ПК до мережі

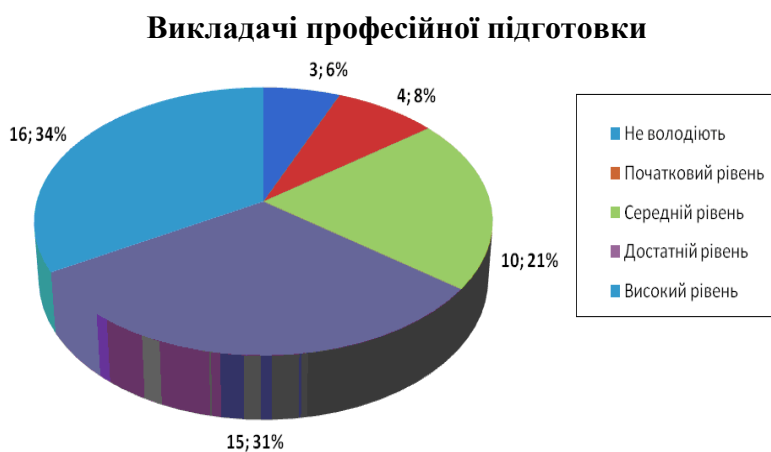
Бібліотека закладу освіти забезпечена персональними комп'ютерами та під'єднана до Мережі.

Безпроводним Інтернетом забезпечено гуртожиток закладу.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 21.03.2012 № 1/9-209, для забезпечення розвитку інформатизації професійно-технічних навчальних закладів проведено моніторинг рівня володіння інформаційно-комунікаційними технологіями адміністрації, викладачів загальноосвітньої підготовки (рис. 2.6), професійної підготовки та майстрів виробничого навчання (рис. 2.7). Результати моніторингу КПК ПВФП представлено на рис. 2.8.

Рис. 2.6. Моніторинг рівня комп'ютерної грамотності адміністрації та викладачів загальноосвітньої підготовки

Майстрів виробничого навчання

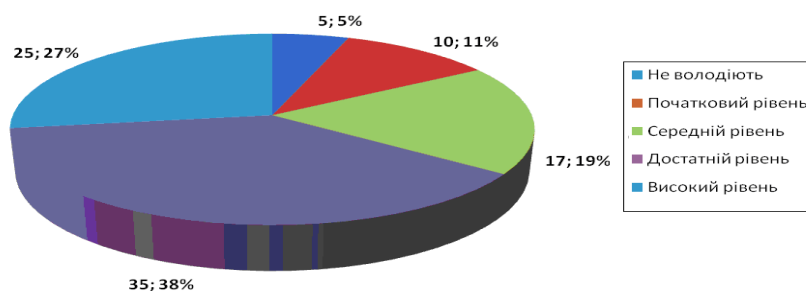

Рис. 2.7. Моніторинг рівня комп'ютерної грамотності викладачів професійної підготовки та майстрів виробничого навчання

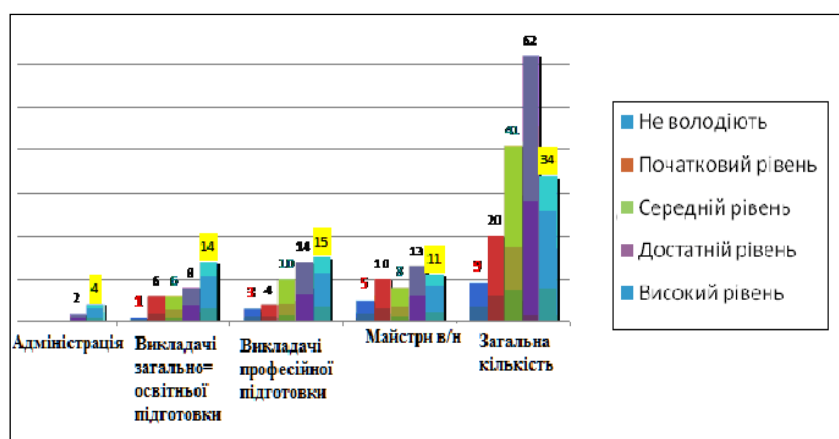

Рис. 2.8. Загальні показники моніторингу комп'ютерної грамотності працівників

З метою розширення мережі інформаційних ресурсів коледжу постійно діє та оновлюється офіційний веб-сайт освітнього закладу, функціонування якого започатковане в 2004 році. У 2007 році сайт на Всеукраїнському конкурсі він посів перше місце, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 24.09.2007 р. № 830. У 2012 році створено його нову версію (рис. 2.9).

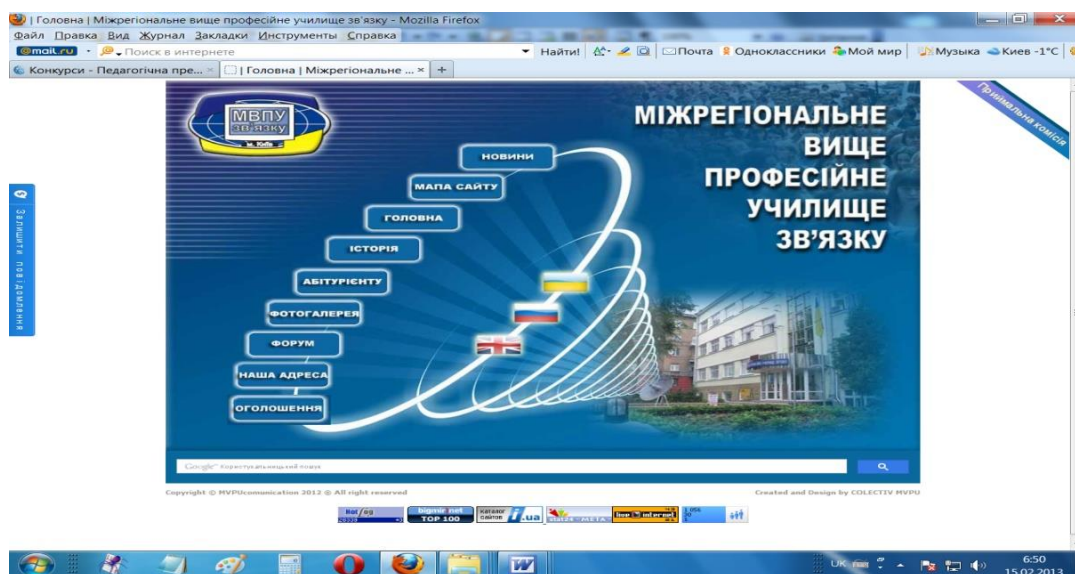

Рис. 2.9. Головна сторінка сайту

За підсумками Всеукраїнського конкурсу веб-сайтів професійно-технічних навчальних закладів у 2012 році, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 05.12.2012 № 1394, сайт КПК ПВФП знову посів перше місце, а також став абсолютним переможцем народного голосування на освітньому порталі ПедПРЕСА: <http://pedpresa.com/vote/> (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Освітній портал ПедПРЕСА.

URL-адреса сайта КПК ПВФП : <http://mvpukiev-43.narod.ru>

У 2018 році створено нову структуру сайта.

Веб-сайт КПК ПВФП є достатньо функціональним та інформативно насиченим Інтернет-ресурсом. На його сторінках можна знайти новини й анонси подій, що проходять у коледжі, та відеоматеріали проведених заходів, профорієнтаційні матеріали, інформацію про методичну, навчальну та виховну роботу, інформацію про Міжрегіональний центр професійно-педагогічної майстерності для підвищення (підтвердження) кваліфікації майстрів виробничого навчання в галузі інформаційно-комп'ютерних технологій за професіями «Оператор комп'ютерного набору», «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення», «Оператор телекомунікаційних послуг», рекомендаційні, методичні та інші інформаційні матеріали, добірку корисних Інтернет-посилань, корисні сайти, контакти, спілкування (форум).

Сторінки з сайту КПК ПВФП <http://pkvfp.kiev.ua> див. на рис. 2.11–2.14.

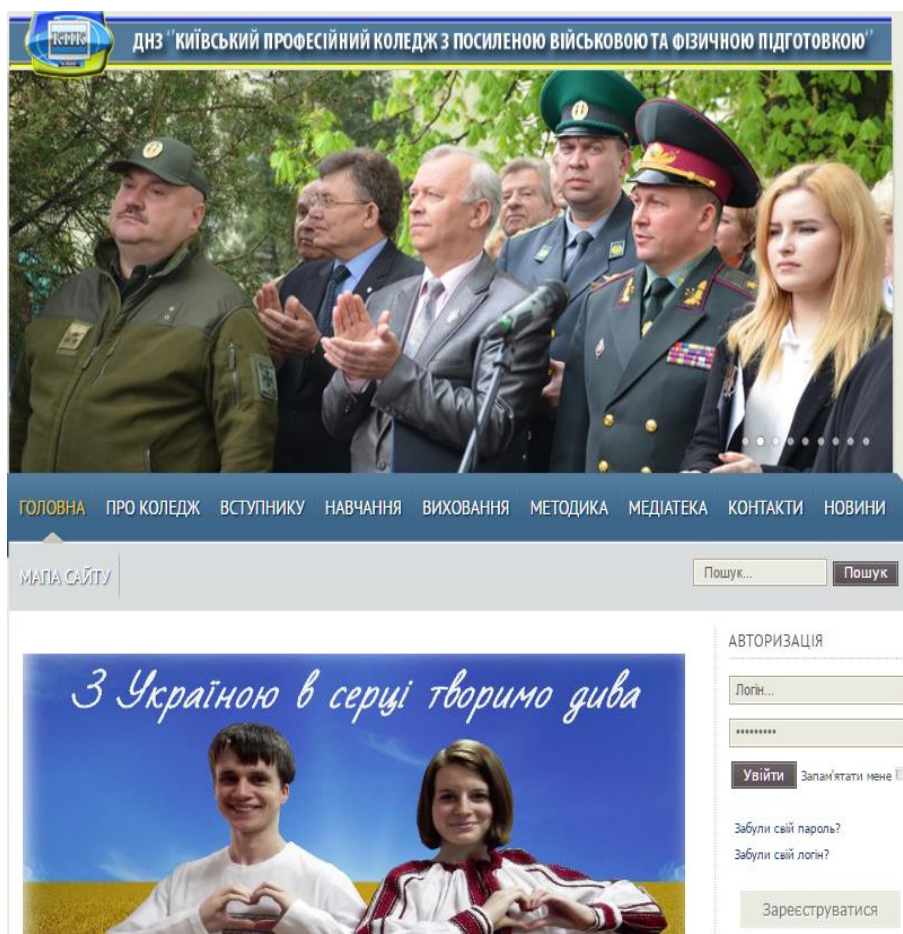

Рис. 2.11. Головна сторінка сайту

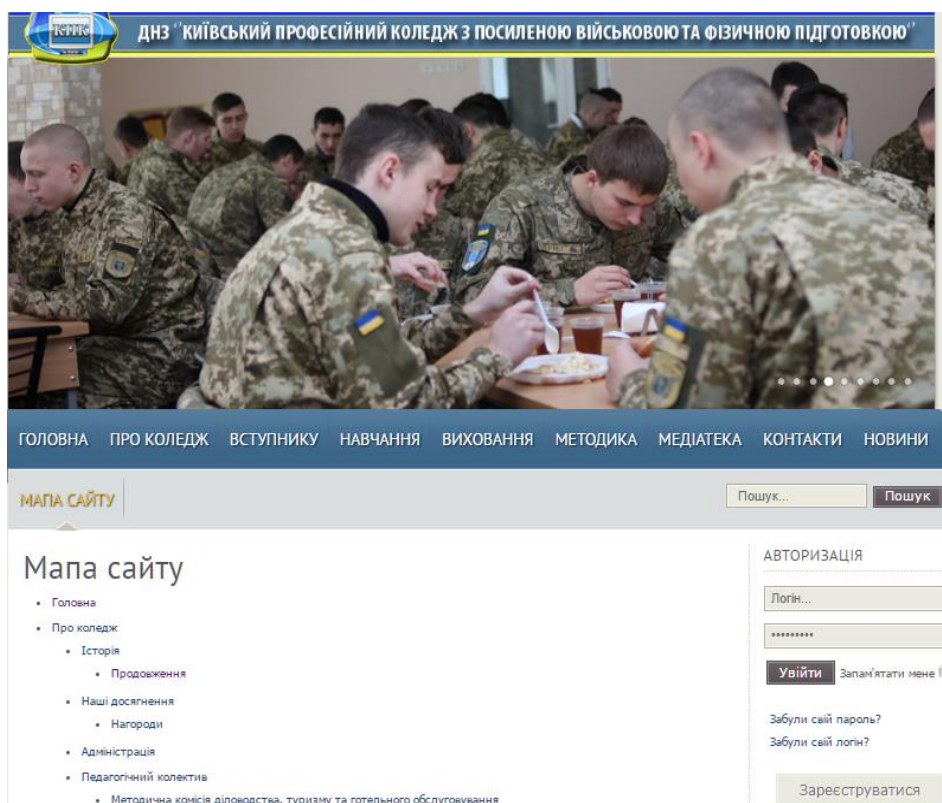

Рис. 2.12. Сторінка мапи сайту

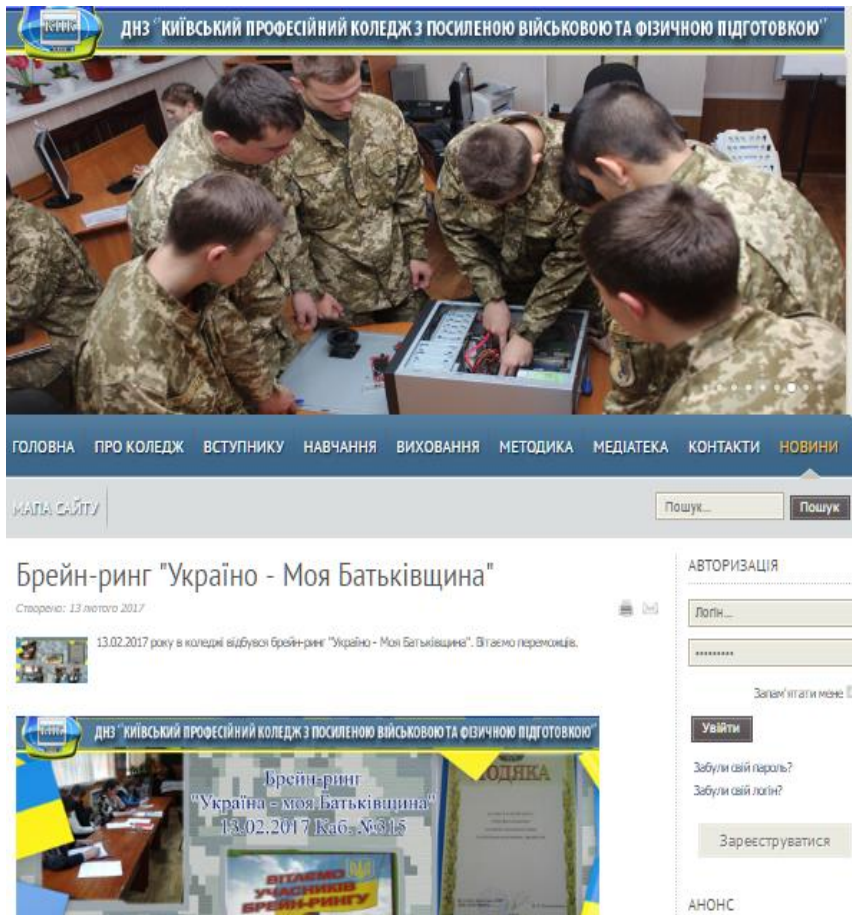

Рис. 2.13. Розділ «Новини навчального закладу»

Рис. 2.14. Розділ для абітурієнта КПК ПВФП

Запорукою підготовки кваліфікованих робітників, конкурентоздатних на ринку праці України та високорозвинених країн світу, є оновлення змісту професійно-технічної освіти, впровадження інноваційних педагогічних і виробничих технологій, використання передового досвіду, формування творчої, духовно багатой особистості з урахуванням її потреб, інтересів і здібностей.

Використовуючи методику, яка враховує європейський досвід, робоча група працівників провела оновлення змісту професійної освіти з робітничих професій широких кваліфікацій: «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення», «Оператор телекомунікаційних послуг», «Майстер готельного обслуговування», «Офіс-адміністратор», «Адміністратор програм радіо і телебачення». Педагогічний колектив ДНЗ «Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою», організовуючи освітній процес, намагається підкреслити, що сучасна професійно-технічна освіта повинна не тільки навчити професійних умінь, а й забезпечити всебічний розвиток особистості, виховувати громадянина-патріота, створивши необхідні для цього умови.

Глосарій

<i>Випускна робота</i>	– результат освітньої, зокрема, дослідницької діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації. Випускна робота виконується слухачами самостійно з дотриманням вимог академічної доброчесності, перевіряється на академічний плагіат, рецензується та публічно ним захищається
<i>Дистанційна форма навчання</i>	– передбачає опосередковану взаємодію віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Особливості організації підвищення кваліфікації слухачів за дистанційною формою навчання визначаються окремим положенням
<i>Дистанційне консультування слухачів</i>	– здійснюється за очно-дистанційною формою навчання як у режимі реального часу (синхронно), так і з затримкою відповідей у часі (асинхронно) із використанням усіх засобів зв'язку (Інтернету, електронної та звичайної пошти, телефону, факсу тощо)
<i>Консультація</i>	– вид навчального заняття, під час якого слухач одержує від викладача відповіді на конкретні запитання або пояснення конкретних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування
<i>Критерії й показники якості освітньої діяльності</i>	– сукупність ознак, на основі яких відбувається оцінювання умов, процесу й результату освітньої діяльності, що відповідають певним стандартам і задовольняють встановлені й передбачувані потреби окремої особи та / або суспільства; створюється інтегрована (комплексна) характеристика рівня кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного й інформаційного забезпечення освітнього процесу під час підвищення кваліфікації фахівців (слухачів)
<i>Куратор-тьютор</i>	– Куратор (від латин. Curator – піклувальник). У вищій школі – наставник академічної групи студентів / слухачів. Тьютор (1бнгл. Tutor, від латин. Tueor – спостерігаюсь, піклуюсь) – як правило, розробник курсів дистанційного навчання, організатор і керівник занять із використанням технологій дистанційного навчання. Куратор-тьютор в ДЗВО «Університет менеджменту освіти» – особа, яка виконує визначений обсяг обов'язків куратора та тьютора в навчальних групах слухачів, які підвищують кваліфікацію за заочною, дистанційною та очно-дистанційною формами навчання. Куратори-тьютори – одна з основних форм участі науково-педагогічних працівників Центрального інституту післядипломної освіти щодо підтримки та супроводу підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних кадрів за заочною, дистанційною й очно-дистанційною формами навчання

<i>Курси підвищення кваліфікації</i>	– організована форма навчання фахівців. Освітній процес на курсах підвищення кваліфікації спрямовується на професійний розвиток фахівців шляхом формування та розвитку у них компетентностей, які забезпечують затребуваний суспільством та державою рівень професійної діяльності, а також задовольняють особистісні освітні запити працівника й зумовлюють його конкурентоздатність у професійній сфері
<i>Моніторинг якості підвищення кваліфікації слухачів</i>	– цілеспрямована та спеціально організована система неперервного (регулярного та планового) спостереження (вивчення), виміру, оцінки, аналізу даних про стан підготовки підвищення кваліфікації слухачів і на цій основі прогнозування, розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для своєчасного прийняття управлінських рішень щодо підвищення якості зазначеного процесу та результату
<i>Науково-методичний супровід</i>	– педагогічна технологія професійної взаємодії суб'єктів освітньої діяльності, визначальними ознаками якої є особистісний і фаховий розвиток як викладача, так і слухача
<i>Освітні (освітньо-професійні / професійні) програми підвищення кваліфікації слухачів</i>	– визначають науково обґрунтований зміст і структуру навчання слухачів, основні вимоги до рівня їхніх знань і вмінь, кількість кредитів ЄКТС та годин, необхідних для їх виконання, а також очікувані програмні результати навчання (компетентності)
<i>Очно-дистанційна форма навчання</i>	– поєднує очну форму з можливостями дистанційного навчання
<i>Очна (денна) форма навчання</i>	– передбачає навчання слухачів з відривом від виробництва або у вільний від основної роботи час
<i>Підсумкова атестація</i>	– форма контролю відповідності результатів навчання здобувачів освіти вимогам державних стандартів на відповідному рівні освіти
<i>Робочий навчальний план</i>	– нормативний документ Університету, який складається на поточний навчальний рік і конкретизує форми проведення навчальних занять та їх обсяг, форми і засоби проведення поточного і підсумкового контролю за семестрами. Узгоджується із завідувачами кафедр та затверджується ректором
<i>Самостійна робота</i>	складова освітнього процесу, яка забезпечує індивідуалізацію розвитку професійних компетентностей слухачів упродовж підвищення кваліфікації
<i>Якість підвищення кваліфікації</i>	характеристика освітньої діяльності слухачів щодо рівня опанування / розвитку їх професійних компетентностей за програмою підвищення кваліфікації відповідно до суспільних вимог і потреб фізичних або юридичних осіб

Література

1. Завалевський Ю. І. Конкурентоспроможність викладача як результат його професійної компетентності. *Вісн. Дніпропетров. ун-ту ім. А. Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». 2016. Вип. 2 (12). С. 195–199.
2. Зайченко І. В. Теорія і методика професійного навчання: навч. посіб. 2-е вид., доповн. і переробл. Київ: Ліра, 2016. 580 с.
3. Кадемія М. Ю., Євсюкова Л. С., Ткаченко Т. В. Інноваційні технології навчання: сл.-госарій: навч. посіб. для студ., викл. Львів: Сполом, 2011. 196 с.
4. Купрієвич В. О. Удосконалення інформаційно-комунікаційної компетентності у підвищенні кваліфікації керівника професійного навчального закладу. *Модернізація змісту професійної освіти – умова підготовки конкурентоздатного фахівця нової формації*: зб. матеріалів конф. / ред. Г. Л. Губарев (голова) [та ін.]. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2017. 388 с. С. 175–179.
5. Ничкало Н., Тименко В. Українська професійна освіта в умовах європейської інтеграції: суперечності і перспективи розвитку. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 7, 19 квіт. 2016 р.). Т. 1. Ін-т проф.-техніч. освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ПТТО НАПН України, 2016. 177 с.
6. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Т. 1, А – К / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. Київ: АКОНІТ, 2006. 926 с.
7. Положення про випускню роботу слухача курсів підвищення кваліфікації та порядок її захисту: затверджено наказом ректора ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» від 24 грудня 2015 р. № 01-01/515. URL: <http://umo.edu.ua/slukhacham> (дата звернення 31.03.2020)
8. Положення про організацію освітнього процесу у ДЗВО «Університет менеджменту освіти» від 28 лютого 2020 р. № 01-01/139. URL: <http://umo.edu.ua/images/content/document/> (дата звернення 31.03.2020)
9. Про вищу освіту: Закон України (редакція) від 25.07.2018 р. № 1556-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 31.03.2020)
10. Про Державну національну програму «Освіта» (Україна XXI століття): постанова Каб. Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення 31.03.2020)
11. Про Концепцію «Нова українська школа»: рішення Колегії МОН України від 27.10.2016 р. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf> (дата звернення 31.03.2020)
12. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення 31.03.2020)
13. Про Національну стратегію розвитку освіти України до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 347. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення 31.03.2020)
14. Про освіту: Закон України (редакція) від 18.03.2020 р. № 2145-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 31.03.2020)
15. Про професійно-технічну освіту: Закон України (редакція) від 01.01.2019 № 103/98-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр> (дата звернення 31.03.2020)

16. Про фахову передвищу освіту: Закон України (редакція) від 20.03.2020 р. № 2745-VI База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19> (дата звернення 31.03.2020)
17. Сергеева Л. М. Емерджентність системи післядипломної педагогічної освіти. *Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.; Київ, 23–24 лют. 2017 р. Київ: Міленіум, 2017. 336 с. С. 12–14.
18. Сергеева Л. М. Емоційний простір освітнього середовища: компетенції ефективного викладача. *Проблеми і перспективи розвитку професійної компетентності працівників системи професійної освіти в умовах реформування освітньої галузі*: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., присвяченої до 40-річчя утворення Білоцерків. Ін-ту неперервної професійної освіти (27 лют. 2019 р.). Біла Церква: БІНПО ДВНЗ УМО, 2019. 498 с. С. 259–262.
19. Сущенко Л. О. Перспективні шляхи розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / [редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2016. Вип. 49 (102). С. 195–202.
20. Лузан П. Г., Манько В. М., Нестерова Л. В., Романова Г. М. Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників: монографія / за заг. ред. Г. М. Романової. Київ: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. 216 с.
21. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: навч.-метод. посіб. / за ред. О. І. Щербак. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2014. 136 с.

Державний заклад вищої освіти
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»

ВИПУСКНА РОБОТА

Особливості підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю в умовах закладу професійно-технічної освіти

Слухач групи заступників директорів
з навчально-виробничої роботи ЗП(ПТ)О

Стойчик Тетяна Іванівна

заступник директора
з навчально-виробничої роботи
Криворізького професійного
гірничо-технологічного ліцею,
кандидат педагогічних наук

Науковий керівник:

Сергеева Лариса Миколаївна
доктор педагогічних наук, професор

До захисту:

(підпис завідувача кафедри)

Анотація

У роботі висвітлено теоретичні основи організації підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю в умовах закладу професійно-технічного навчального (далі – ЗП(ПТ)О), представлено модель та технологію організаційно-педагогічного забезпечення професійної підготовки робітників гірничого профілю, які розроблені на основі науково обґрунтованих засад підготовки.

Окреслено шляхи підвищення якості підготовки на основі формування позитивної мотивації в учнів до майбутньої професійної діяльності. Розкрито питання створення оптимальних умов для саморозвитку і самовдосконалення педагогів. Робота містить практичний матеріал щодо організації підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О, який буде корисний для педагогічних працівників ЗП(ПТ)О гірничого профілю, магістрів, аспірантів, науковців та практиків, які досліджують проблеми розробки і впровадження сучасних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників.

Зміст

Анотація.....	3
Вступ	4
1. Особливості підготовки робітників гірничого профілю в умовах професійно-технічного навчального закладу.....	7
2. Технологія організаційно-педагогічного забезпечення підготовки робітників гірничого профілю в умовах професійно-технічного навчального закладу.....	20
Висновки	44
Список використаних джерел.....	45
Додатки.....	48

Вступ

На сучасному етапі розвитку економіки в Україні винятково важливого значення набуває кадрове забезпечення з урахуванням реальних потреб ринку праці та вимог до якості виробничого потенціалу.

Особливу роль у виконанні цього стратегічного завдання відіграє система професійно-технічної освіти (далі – ПТО), яка органічно пов'язана із виробництвом і має забезпечувати відтворення висококваліфікованих фахівців.

Потреба в означених фахівцях і надалі зростатиме. Причина цього – прогресуючий розвиток техніки, технологій та організаційних процесів на підприємствах, унаслідок чого постійно змінюються вимоги до виконавців. Там, де нещодавно переважала ручна праця, зараз працює високопродуктивна сучасна техніка.

Тільки за останні роки Публічне акціонерне товариство «Криворізький залізорудний комбінат» придбав 14 гірничопрохідницьких комплексів фінського та шведського виробництва компаній «Sandvik» і «Atlas Copco» для будівництва шахтних горизонтів, проходки підповерхових виробок; два фінських комбайни «Rhino 400H» для безлюдної проходки підняткових виробок; чотири верстати кернового буріння «Diames U4» для отримання даних про форму рудних тіл та вмісту в них заліза; п'ять установок «Meuko Piccola» фірми «Bast» для торкретування виробок цементно-мінеральною сумішшю «TechCRD»; розпочато впровадження технології відпрацювання рудних блоків (панелей) із застосуванням самохідних високопродуктивних машин та ін. Однак, на жаль, якісні характеристики робочої сили часто не відповідають сучасним вимогам роботодавця.

Наявність цілого ряду проблем, що виникають у системі ПТО, зумовлена певними причинами, серед них: падіння престижу робітничих професій, недостатня участь суб'єктів господарювання у розв'язанні проблем ПТО; застаріла матеріально-технічна база; недосконалість кваліфікаційних характеристик на професії та види робіт, державних стандартів ПТО; недостатній рівень підготовки педагогічних працівників. Усе це призводить до незадоволеності роботодавців якістю підготовки робітничих кадрів [6].

Аналіз існуючої практики підготовки кваліфікованих робітників для сучасних виробництв гірничого профілю вказує на відсутність дієвих механізмів співпраці з майбутніми роботодавцями, недостатній рівень модернізації професійної підготовки, застаріле навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх робітників гірничого профілю, що негативно позначається на формуванні готовності майбутніх кваліфікованих робітників до нових вимог роботодавців.

Значну роль у здійсненні якісної підготовки відіграє й організація навчального процесу. Однак у більшості випадків ЗП(ПТ)О здійснюють традиційну підготовку фахівців, не враховуючи зміни у технічному переозброєнні підприємств та за традиційним комплексом навчально-методичного забезпечення. Таких випускників дуже часто доводиться донавчати на підприємстві.

Водночас, традиційні форми та методи підготовки учнів у ЗП(ПТ)О є застарілими і не дають молоді розвивати свої здібності. Адже саме у процесі навчання розвивається або нівелюється самооцінка, самоповага, толерантність, самостійність, відповідальність, прийняття точки зору інших, вміння дискутувати та відстоювати свої переконання.

Одним із головних чинників забезпечення якості ПТО є і професійна компетентність педагогічних кадрів та їх готовність працювати в сучасних соціально-економічних умовах.

У цій роботі запропоновано технологію організаційно-педагогічного забезпечення підготовки робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О з урахуванням науково обґрунтованих організаційно-педагогічних засад підготовки робітників гірничого профілю, зокрема, професійного відбору майбутніх учнів гірничого профілю на навчання у ЗП(ПТ)О із залученням роботодавців; оновлення змісту професійної підготовки, впровадження інноваційних форм і методів професійної підготовки майбутніх робітників гірничого профілю; залучення висококваліфікованих педагогічних кадрів, готових працювати в сучасних соціально-економічних умовах; розробки навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх робітників гірничого профілю відповідно до вимог професійних стандартів.

1. Особливості підготовки робітників гірничого профілю в умовах закладу професійної (професійно-технічної) освіти

В Україні база залізорудної сировини представлена трьома регіонами: Дніпропетровським, Запорізьким та Полтавським, тому буде цікавим розглянути стан підготовки робітників із професій гірничого профілю в означених регіонах з ґрунтовним аналізом актуальних проблем, пов'язаних із професійною підготовкою кваліфікованих робітників для гірничої галузі.

Мережа закладів професійної підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю для підприємств гірничорудної галузі представлена рядом ЗП(ПТ)О, зокрема:

- ДПТНЗ «Криворізький професійний гірничо-технологічний ліцей»;
- ДПТНЗ «Криворізький професійний гірничо-металургійний ліцей»;
- ДПНЗ «Дніпрорудненський професійний ліцей»,

де здійснюється підготовка за Державними стандартами відповідно до класифікаційного угруповання професій гірничого профілю за Національним класифікатором професій із професій: гірник очисного забою, електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування, машиніст бурової установки, машиніст електровоза (підземний), машиніст навантажувально-доставочної машини, машиніст підземних установок, машиніст прохідницького комплексу, машиніст скрепера (скреперист), прохідник [12].

Однак у ході дослідження стану підготовки робітників із професій гірничого профілю нами виявлено цілу низку протиріч. Деякі з них пов'язані з відбором та формуванням мотивації вибору професій гірничого профілю. Як свідчить опитування (Анкета визначення мотивів вибору майбутньої професії – додаток 1), 62 (42,4 %) респондентів довідалися про обрану професію від батьків і родичів, 20 (13,8 %) – від друзів, 14 (10 %) – самостійно з допомогою мережі

Інтернет, 11 (7,4 %) – «із життя», вісім (5,4 %) – з інших джерел. Слід зазначити, що тільки 31 (21 %) респондент отримав фахову інформацію від педагогічних працівників на основі та з урахуванням виявлених під час навчання професійних нахилів (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Визначення мотивів вибору майбутньої професії

У подальшому результатом такого професійного визначення є загальна незадоволеність працею, байдужість до її змісту, бажання змінити місце роботи, безробіття. З іншого боку, в умовах глобалізаційних процесів набуває актуальності спрямованість і збалансованість соціальних інтересів, що актуалізує питання розвитку соціального партнерства.

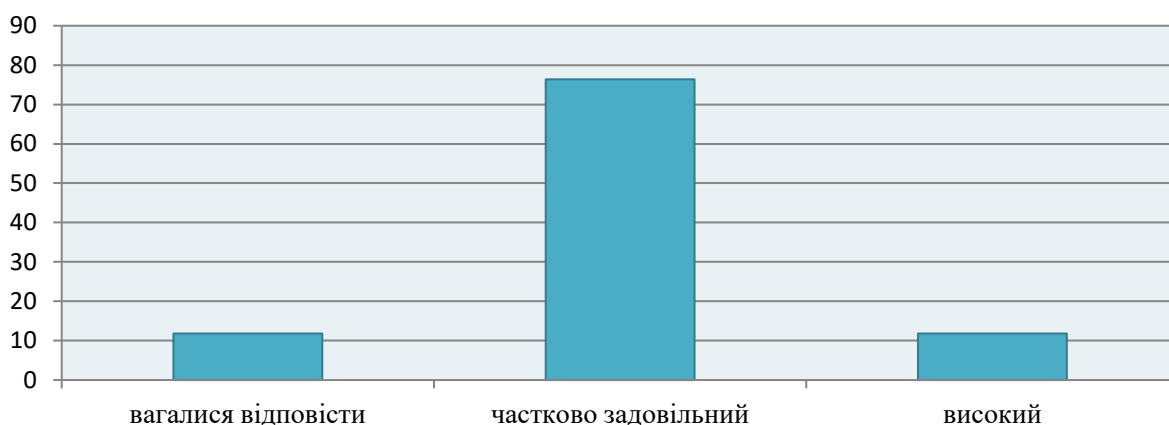
До речі, в історії професійної підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю існує позитивний історичний досвід такого партнерства. Так, у період з 1746 до 1887 року, який був пов'язаний із занепадом гірничотехнічної освіти, недостатнім фінансуванням гірничих навчальних закладів урядовими відомствами, дослідники констатували, що значну роль у заснуванні та утриманні гірничих технічних училищ відігравали органи місцевого самоврядування і професійні організації. Прикладом такої благодійної діяльності є діяльність промисловців Півдня України. Саме благодійність меценатів того часу значною мірою компенсувала мінімальне фінансування державою такої важливої для суспільства сфери як гірництво.

Якщо розуміти соціальне партнерство як «суспільно колективно розподілену діяльність різних соціальних груп, що призводить до позитивних і таких, що поділяються всіма учасниками даної діяльності, результатів» [11, с. 9], то можна констатувати незадоволеність роботодавців гірничої галузі якістю підготовки учнів ЗП(ПТ)О гірничого профілю. У цьому ми переконалися під час аналізу результатів анкетування роботодавців щодо якості надання освітніх послуг навчальним закладом (додаток 2). Усього опитано 17 керівників з добору персоналу гірничодобувних підприємств, де видобуток руди здійснюється в шахтах закритим способом, та гірничо-збагачувальних комбінатів (далі – ГЗК), які добувають руду відкритим способом. Усі підприємства відносяться

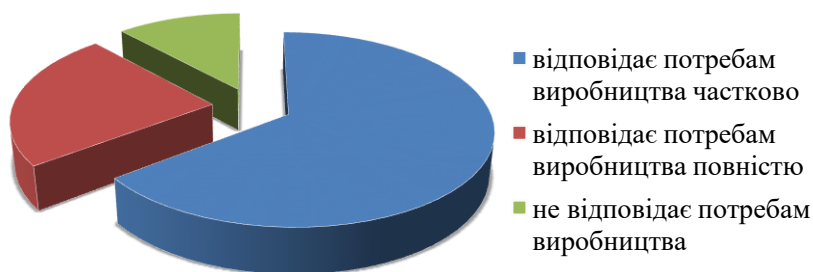
до приватної форми власності та займаються видобутком залізної руди понад 11 років. Три (17,6 %) підприємства мають від 500 до 1000 робочих місць та 14 (82,4 %) – від 1000 до 2000. В основному на підприємствах представлено професії: гірник очисного забою, електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування, машиніст бурової установки, машиніст електровоза (підземний), машиніст прохідницького комплексу, прохідник.

За результатами нашого дослідження двоє (11,8 %) роботодавців дали високу оцінку рівню сформованості особистісних якостей випускників, 13 (76,4 %) – оцінили як «частково задовільний», два (11,8 %) роботодавці вагалися з відповіддю (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Рівень сформованості особистісних якостей випускників

11 (64,6 %) роботодавців визначають рівень підготовки робітників у ПТНЗ гірничого профілю як такий, що відповідає потребам виробництва частково; чотири (23,6 %) – як такий, що відповідає повністю; два (11,8 %) вважають рівень підготовки таким, що не відповідає потребам виробництва (рис. 1.3). П'ять (29,4 %) роботодавців зазначають, що під час підготовки слід більше уваги приділяти удосконаленню практичних навичок, та 12 (70,6 %) вважають, що слід покращити теоретичні знання.

Рис. 1.3. Рівень підготовки робітників у ЗП(ПТ)О

Отже, виникає об'єктивна необхідність не тільки забезпечення свідомого вибору професії майбутніми кваліфікованими робітниками гірничого профілю, а й установлення партнерських відносин між ЗП(ПТ)О і роботодавцями.

Успішно вирішувати проблеми професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у системі ПТО здатна нова генерація педагогічних працівників, які усвідомлюють значення професійної освіти на нинішньому етапі розвитку суспільства і мають відповідну підготовку для здійснення такої діяльності в нових умовах функціонування закладів ПТО [14].

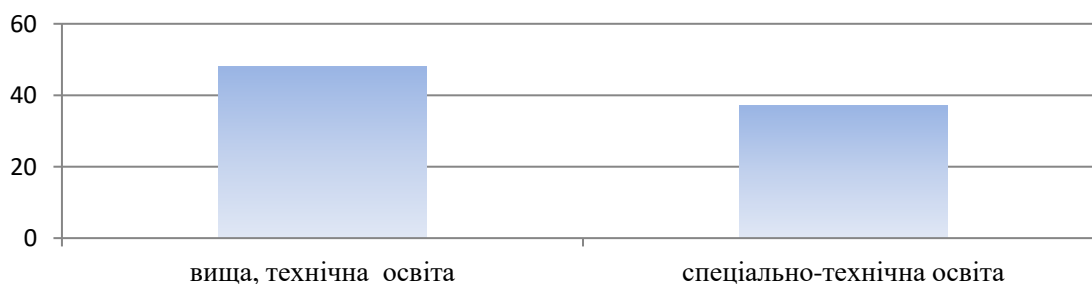
Це твердження спонукало нас до оцінки професійної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ гірничого профілю. Основним завданням було виявлення проблем, із якими стикаються педагоги. Для реалізації визначеного завдання опитано 86 педагогічних працівників ПТНЗ гірничого профілю за анкетами визначення рівня професійної компетентності (додаток 3) та анкетною визначення рівня самоосвіти педпрацівників (додаток 4).

В анкетуванні взяли участь педпрацівники м. Кривого Рогу, м. Дніпрорудного Запорізької області, м. Горішні Плавні Полтавської області. Серед респондентів – 39 (45,3 %) викладачів та 47 (54,7 %) майстрів виробничого навчання. Стаж роботи педпрацівників у середньому 10 років (рис. 1.4).

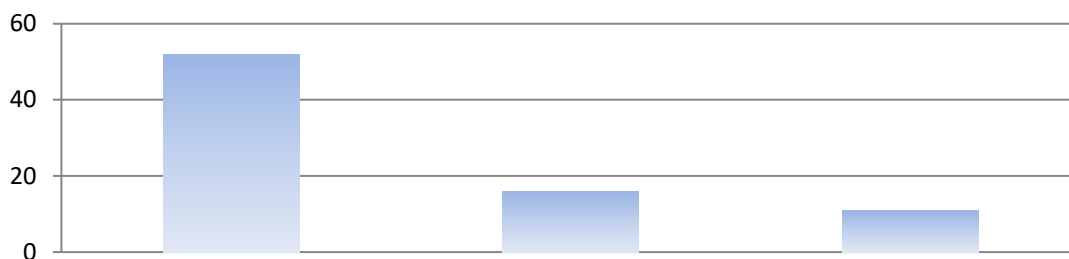
Рис. 1.4. Участь педпрацівників ЗП(ПТ)О в анкетуванні

Аналіз кадрового забезпечення педагогічними працівниками показав, що з вищою освітою, технічною освітою у ЗП(ПТ)О гірничого профілю працює 48 осіб (55,8 %), зі спеціально-технічною – 37 (43 %) (рис. 1.5), пройшли стажування на гірничих підприємствах – 74 особи (86,0 %), мають робітничу професію відповідно до профілю підготовки – 81 (94,2 %), з педагогічною освітою – відсутні.

Рис. 1.5. Аналіз кадрового забезпечення

Проаналізувавши результати опитування щодо визначення рівня самоосвіти серед викладачів та майстрів виробничого навчання в системі ПТО гірничого профілю, можна зробити висновок: більшість респондентів вважають, що для забезпечення якісного навчання їм не вистачає знань з основ психології – 52 особи (60,5 %), навичок володіння новими педагогічними та інформаційними технологіями – 16 (18,6 %), умінь вчити учнів розмірковувати, аналітично мислити, систематизувати й узагальнювати вивчене – 11 осіб (12,7 %) (рис. 1.6).

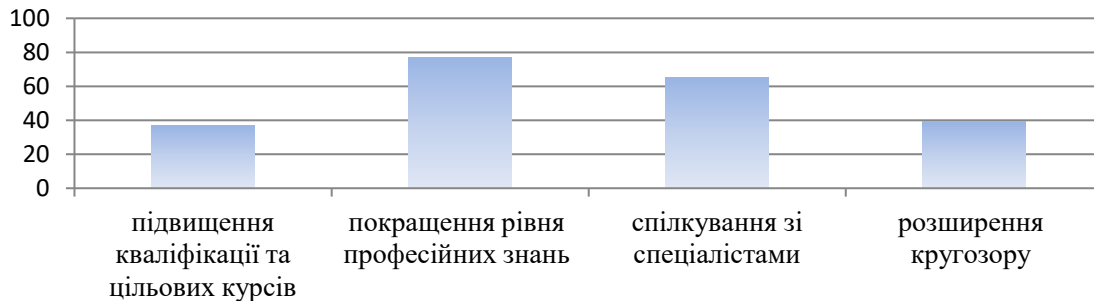
Рис. 1.6. Визначення рівня самоосвіти серед викладачів та майстрів виробничого навчання

У своїй педагогічній діяльності 15 осіб (17,4 %) з опитаних узагалі не використовують Інтернет-ресурси. Тільки 33 (38,3 %) використовують інновації. Практично всі працівники користуються традиційними методами проведення уроку. Лише чотири (4,7 %) педпрацівники хотіли б займатись науковою діяльністю, а 28 (32,6 %) вважають, що в цьому немає потреби. 64 (74,4 %) особи оцінюють рівень готовності самостійно навчатися та здобувати знання середнім. 12 (14 %) респондентів узагалі не здійснюють самоосвітньої діяльності. В основному займаються самоосвітою епізодично, без системи 65 осіб (75,6 %). Для самоосвіти педпрацівникам не вистачає вільного часу – 44 особи (51,2 %), стимулювання до творчості, науково-дослідної та експериментальної роботи – 40 (46,5 %), доступу до необхідної довідкової та методичної літератури з допомогою Інтернету – 25 осіб (29,1 %) (рис. 1.7). Стан особистої самоосвіти 28 педпрацівників оцінюють на 5 балів, що складає 32,6 % за 10-бальною системою, тобто як середній.

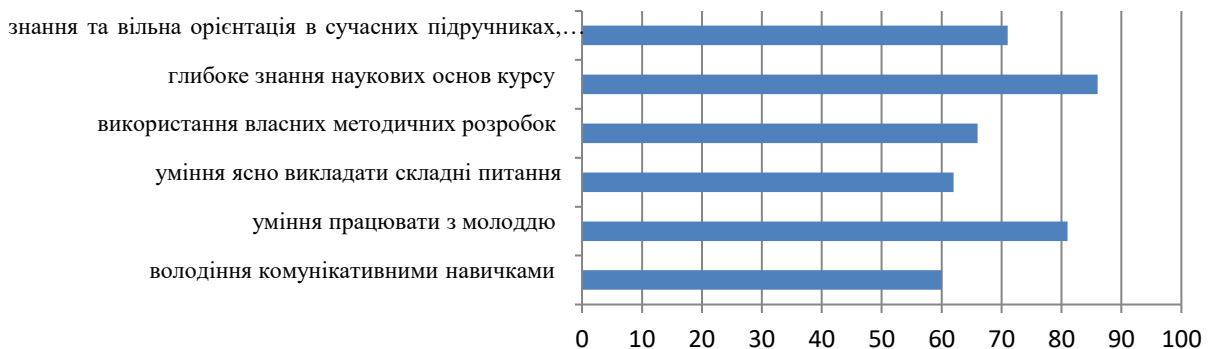
Рис. 1.7. Перешкоди, що заважають системній самоосвіті медпрацівників

Але, разом з тим, 37 осіб (43 %) опитаних вважають, що більш якісну роботу можливо отримати за рахунок підвищення кваліфікації та цільових курсів, покращення рівня професійних знань – 77 (89,5 %), спілкування зі спеціалістами – 65 (75,6 %), розширення кругозору – 39 осіб (45,3 %) (рис. 1.8). Із 74 осіб (86 %), які займаються самоосвітою, в 70 (94,6 %) відбулись позитивні зміни у професійній компетентності.

Рис. 1.8. Показники підвищення рівня самоосвіти медпрацівників

При визначенні характеристики педагогічного працівника абсолютним пріоритетом у респондентів є: знання та вільна орієнтація в сучасних підручниках, методичних посібниках – 71 особа (82,6 %); глибоке знання наукових основ курсу – 86 (100 %); використання власних методичних розробок – 66 (76,7 %); уміння ясно викладати складні питання – 62 (72,1 %); уміння працювати з молоддю – 81 (94,2 %); володіння комунікативними навичками – 60 осіб (69,8 %) (рис. 1.9).

Рис. 1.9. Характеристика педагогічного працівника

Необов'язковими складовими в роботі педагогічного працівника респонденти вважають: систематичне проведення наукових досліджень – 68 осіб (79 %); підготовку наукових публікацій – 76 (88,4 %) (рис. 1.10).

Рис. 1.10. Складові роботи педагогічного працівника

Отже, об'єктивною стає потреба пошуку шляхів підвищення професійної компетентності педагогічних працівників, які здійснюють професійно-технічну підготовку з професій гірничого профілю.

Проблема розвитку трудового потенціалу потребує комплексного підходу; поряд з удосконаленням відбору абітурієнтів на підготовку та підвищенням рівня компетентності педагогічних працівників, необхідно постійно враховувати зміни у змісті підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю.

На жаль, на сьогодні застосовується звичний традиційний підхід до змісту підготовки. Подібна технологія є безнадійно застарілою, оскільки вона не враховує зміни в технологіях виробництва, регіональні особливості ринку праці та жодним чином не забезпечує реалізацію індивідуального підходу в навчанні [14].

Якщо ще на початку ХХ століття людині вистачало на весь період її трудової діяльності знань, здобутих під час загальноосвітнього та професійного навчання, то в умовах, коли щорічно оновлюється до 20 % професійних знань, поява нової наукової і технологічної інформації знижує компетентність фахівців на 50 %. Інтенсивність цього процесу має тенденцію до зростання. Якщо 50 % старіння знань випускника 1940 року наставало за 12 років, то для випускника 1960-го – за 8–10, 1970-го – за п'ять. Нині цей поріг настає ще швидше [15].

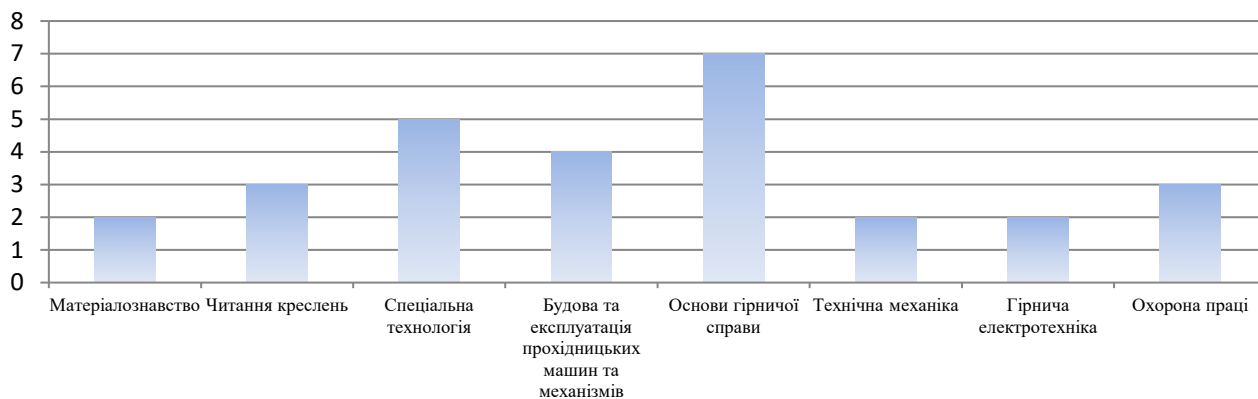
Науково-технічний прогрес і жорстка конкуренція настільки прискорили розвиток техніки і технологій, що внаслідок інерційності системи професійної освіти темпи підготовки кваліфікованих робітників почали значно відставати від вимог виробництва. Як зазначає голова правління ПАТ «Гірничо-збагачувальний комбінат» Ф. Караманиць: «Ми добре розуміємо: щоб залишатися на плаву, необхідно крокувати в ногу з сучасністю, яка вимагає кардинального переоснащення виробництва» [17, с. 2].

Нині до підприємства надходять сучасні високопродуктивні гірничопрохідницькі комплекси провідних зарубіжних виробників – «Atlas Copco» та «Sandvik». Роботу комплексів мають забезпечувати молоді гірники, по-сучасному мислячі, ініціативні, що мають достатній підготовчий рівень і дружать з електронікою, легко орієнтуються й освоюють новинки техніки. Під час презентації робочої версії стратегії розвитку комбінату до 2025 року він наголосив: «Час вимагає все нових і нових підходів, змінюються технології, залучаються більш прогресивні методи, уже затверджену згодом програму до 2025 року щороку необхідно буде актуалізувати» [17, с. 3].

Із власного досвіду та під час анкетування педагогічних працівників ЗП(ПТ)О гірничого профілю нами зроблено висновок про недостатній рівень навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх робітників гірничого профілю, під яким розуміємо оптимальну систему навчально-планової документації, навчальної і методичної літератури, дидактичних і технічних засобів навчання, засобів діагностування та контролю досягнень учнів.

На жаль, на сьогодні проблема видання навчальної літератури (підручників, навчальних посібників, науково-методичної літератури) для ЗП(ПТ)О

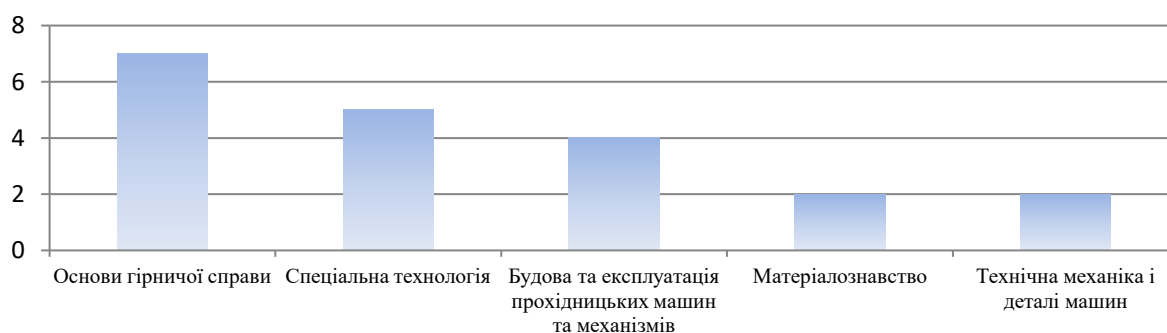
не вирішується. Про те, що ця проблема існує, нами проаналізовано 28 підручників і навчальних посібників, які застосовуються при професійній підготовці майбутніх робітників гірничої галузі. Аналіз починаємо з того, що здійснюємо відбір підручників, навчальних посібників професійно-теоретичної підготовки майбутніх робітників гірничої галузі, зокрема з предметів «Матеріалознавство» – дві одиниці, «Читання креслень» – три, «Спеціальна технологія» – п'ять, «Будова та експлуатація прохідницьких машин та механізмів» – чотири, «Основи гірничої справи» – сім, «Технічна механіка» – дві, «Гірнична електротехніка» – дві, «Охорона праці» – три одиниці (додаток 5, табл. 1) (рис. 1.11).

Рис. 1.11. Аналіз навчальної літератури для підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю

Після аналізу результатів їхнього вмісту нами зроблено певні висновки.

1. Найбільш забезпечені підручниками і навчальними посібниками предмети «Основи гірничої справи» (7), «Спеціальна технологія» (5), «Будова та експлуатація прохідницьких машин та механізмів» (4), найменш – «Матеріалознавство» (2), «Технічна механіка і деталі машин» (2) (рис. 1.12).

Рис. 1.12. Забезпеченість навчальних предметів підручниками

2. Із таких предметів професійно-теоретичної підготовки як «Спеціальна технологія», «Будова та експлуатація прохідницьких машин та механізмів», «Гірнична електротехніка» з кінця минулого століття підручники та посібники не перевидавалися. Останній рік видання – 1990-й. А з предмета «Технічна механіка і деталі машин» узагалі – 1985-й.

3. Більшість підручників і навчальних посібників видані у ХХ столітті: шість – із 1970 по 1975 рр., чотирнадцять – з 1980 по 1989 рр., п'ять з 1990 по 1998 рр. Тільки чотири видано у 2000–2002 рр.

4. Більшість підручників та навчальних посібників застарілі й не відповідають змісту професійної підготовки майбутніх робітників гірничорудної галузі, вимогам державних стандартів із професій гірничого профілю нового покоління. Навіть у тих підручниках і посібниках, які були видані у 2000–2002 рр. і вміщують навчальні матеріали з предметів «Основи охорони праці», «Технічне креслення», «Матеріалознавство», немає профільного спрямування, а підручник «Основи гірничої справи» взагалі не адаптовано до рудної промисловості, а спрямовано на підготовку фахівців для вугільної галузі.

5. Більшість підручників і навчальних посібників продовжують використовуватися у навчальному процесі як такі, що дають узагальнене уявлення про вивчені явища.

6. Проаналізовані навчальні видання розроблялися та впроваджувалися у професійну підготовку на теренах колишнього СРСР, тож більшість із них не відображали регіональні особливості підготовки фахівців гірничого профілю. Переважну кількість посібників спрямовано на висвітлення навчальної інформації щодо видобутку вугілля, де технологія, обладнання, правила техніки безпеки значно відрізняються від процесу видобутку руди.

7. Значна частина (28 %) проаналізованих навчальних посібників, за якими здійснювалася підготовка у ЗП(ПТ)О гірничого профілю, була призначена для підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

8. Тільки чотири підручники та навчальні посібники для ЗП(ПТ)О, які вийшли протягом 2000–2002 рр., є україномовними.

9. Недостатній рівень забезпеченості підручниками і навчальними посібниками, навіть кількість примірників уже застарілої літератури не забезпечує потребу навчально-виробничого процесу ЗП(ПТ)О в повному обсязі.

Таким чином, ґрунтовний аналіз засвідчив, що процес відбору на підготовку не повною мірою відповідає сучасним вимогам ринку праці та вимогам роботодавців, рівень компетентності викладачів і майстрів не враховує якісно нові вимоги до педагогічних працівників ЗП(ПТ)О; оновлення змісту професійної підготовки та навчально-методичного забезпечення відбувається повільно.

Ґрунтуючись на аналізі праць науковців, вважаємо, що під організаційно-педагогічними засадами підготовки робітників гірничого профілю слід розуміти необхідні чинники організації освітнього процесу їх підготовки з метою вирішення проблем розвитку трудового потенціалу гірничої галузі, з використанням комплексного і системного підходів та з урахуванням сучасних соціально-економічних потреб ринку праці.

При визначенні організаційно-педагогічних засад підготовки слід враховувати: прогресивні тенденції розвитку гірничої галузі; особливості психофізіологічного розвитку здобувачів освіти ЗП(ПТ)О; необхідність

застосування прогресивних технологій професійної підготовки. Характерною особливістю організаційно-педагогічних засад підготовки кваліфікованих кадрів в умовах ЗП(ПТ)О є врахування розвитку соціального партнерства з роботодавцями. У високій кваліфікації випускників передусім має бути зацікавлений роботодавець, який справедливо вимагає, щоб ЗП(ПТ)О здійснювали якісну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів в умовах галузі. Без підтримки і тісного зв'язку з підприємствами заклади освіти не в змозі забезпечити підготовку конкурентоздатного робітника [18].

Це пояснюється нашим переконанням у тому, що системний підхід до організації освітнього процесу з урахуванням змін у змісті, кваліфікації та потребах ринку праці сприятиме формуванню в молоді, що отримує початкову професійну освіту, широкого фундаменту основоположних навичок гірничої справи, які допомагатимуть адаптуватися в процесі діяльності.

Таким чином, до організаційно-педагогічних засад підготовки робітників гірничого профілю ми відносимо:

- професійний відбір майбутніх здобувачів освітніх послуг гірничого профілю на навчання у ЗП(ПТ)О із залученням роботодавців;
- оновлення змісту професійної підготовки, впровадження інноваційних форм і методів професійної підготовки майбутніх робітників гірничого профілю;
- наявність висококваліфікованих педагогічних кадрів у ЗП(ПТ)О гірничого профілю, готових працювати в сучасних соціально-економічних умовах;
- розробку навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх робітників гірничого профілю відповідно до вимог професійних стандартів.

Проведений теоретичний аналіз проблем визначення організаційно-педагогічних засад професійної підготовки фахівців дав підстави визначити організаційно-педагогічні засади підготовки робітників гірничого профілю. Актуальність дослідження і визначених організаційно-педагогічних засад підтверджується аналізом сучасного стану підготовки.

2. Технологія організаційно-педагогічного забезпечення підготовки робітників гірничого профілю в умовах закладу професійної (професійно-технічної) освіти

Проведений аналіз підготовки робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О дав можливість визначити певні проблеми, пов'язані з організаційним забезпеченням цього процесу. У зв'язку з цим виникла необхідність у створенні моделі організації професійної підготовки робітників гірничого профілю в умовах ПТНЗ, покликаної зменшити вплив виявлених негативних чинників.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених моделюванню освітнього процесу, дає підстави зробити висновок про велику кількість розроблених моделей, які відрізняються цілями та, відповідно, застосуванням їх на різних рівнях освітньої діяльності. Об'єктом нашого дослідження є професійна

підготовка робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О, тому більш точна деталізація процесу дасть можливість розглянути його у контексті експериментальної моделі. Моделювання професійної підготовки робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О ґрунтується на заміні об'єкта досліджень (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю); результати дослідження на моделі переносяться на об'єкт, а модель стає кінцевим результатом прогнозу.

Відповідно, нами рекомендується використовувати модель організації професійної підготовки робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О (рис. 2.1).

Модель організації професійної підготовки робітників гірничого профілю розроблено з урахуванням науково обґрунтованих організаційно-педагогічних засад підготовки робітників гірничого профілю та відповідно згідно з вимогами системного підходу, який передбачає, з одного боку, розгляд професійної підготовки робітників як цілісної педагогічної системи, а з іншого – отримання якомога більш повної інформації про зміст і стан кожного її компонента, взаємодію з іншими.

Під час реалізації означеної моделі враховано й те, що підготовка здійснюється за інтегрованими професіями гірничого профілю, відповідно до досягнень науки і техніки, впровадження сучасних технологічних процесів, передових методів праці, з урахуванням потреб роботодавців.

Разом з тим, необхідність інтеграції фахів мотивована ще й необхідною умовою при підготовці з професії «Прохідник». Відповідно до Державного стандарту ПТО з професії «Прохідник» 5,6 розрядів, розробленого відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1135 та ст. 32 Закону України «Про професійно-технічну освіту» (103/98 – ВР), який є обов'язковим для виконання усіма ЗП(ПТ)О, що здійснюють підготовку робітників, обов'язковою вимогою до освітньо-кваліфікаційного рівня є попередній освітньо-кваліфікаційний рівень – технологічно суміжна професія 4-го розряду [6].

Відповідно до зазначеного, в ЗП(ПТ)О гірничого профілю підготовка робітників здійснюється за інтегрованими професіями. Інтеграція професій проводиться згідно з потребами підприємств – замовників робітничих кадрів (додаток 6).

Отже, особливостями розробленої моделі професійної підготовки робітників гірничого профілю є те, що:

1. Моделювання цієї підготовки відбувається відповідно до науково обґрунтованих принципів і методів професійного навчання і виховання учнів ЗП(ПТ)О.

2. Ціль підготовки відповідає психологічним, психофізіологічним вимогам сучасного ринку праці.

3. Підготовка кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О гірничого профілю передбачається за інтегрованими професіями.

4. Зміст підготовки розробляється згідно з державними стандартами.

5. Підготовка робітників відбувається за умов активного залучення роботодавців.

Умовно модель поділяється на три етапи: підготовчий, основний та заключний. Розглянемо детальніше кожен із них.

На першому етапі рекомендується: надавати профорієнтаційні послуги абітурієнтам ЗП(ПТ)О гірничого профілю; здійснювати відбір на підготовку майбутніх робітників гірничого профілю та комплектувати навчальні групи.

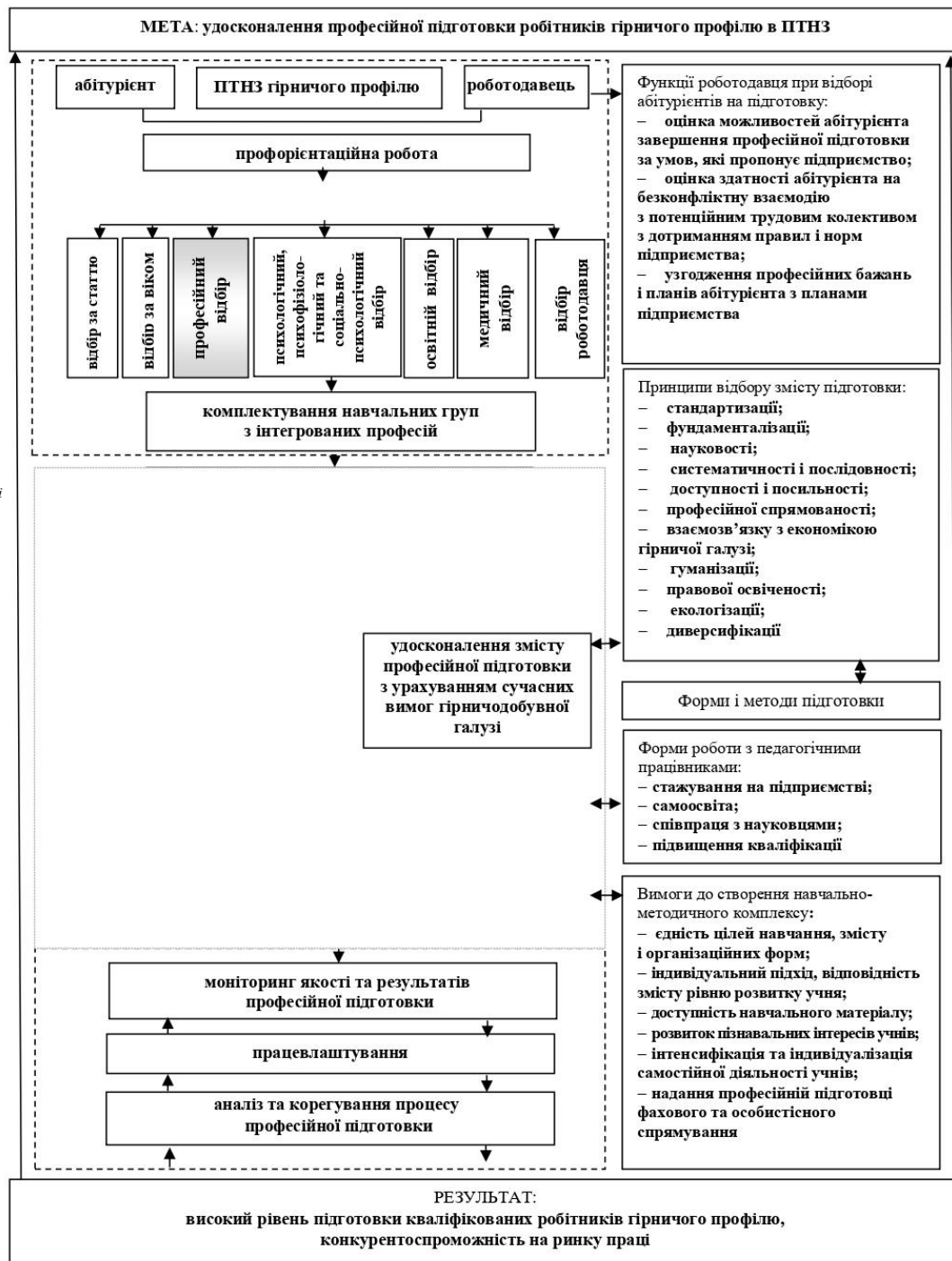

Рис. 2.1. Модель організації професійної підготовки робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О

На другому етапі особливу увагу необхідно приділити створенню організаційно-педагогічних засад такої підготовки. До них відносимо: нормативно-правове, кадрове та ергономічне забезпечення, а також модернізацію й оновлення матеріально-технічного забезпечення.

Третій етап має передбачати моніторинг якості та результатів підготовки робітників гірничого профілю, контроль і самоконтроль щодо засвоєння знань, набутих умінь та навичок. У межах етапу можуть вноситися необхідні зміни до змісту підготовки з метою підвищення її ефективності.

Зауважимо, що запропоновану модель ми вбачаємо у запровадженні технології організаційно-педагогічного забезпечення підготовки робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О з урахуванням визначених організаційно-педагогічних засад.

Однією з них є професійний відбір майбутніх здобувачів освіти гірничого профілю на навчання у ЗП(ПТ)О із залученням роботодавців.

Під час обґрунтування моделі професійної підготовки робітників гірничого профілю в умовах ЗП(ПТ)О у компоненті «професійного відбору майбутніх здобувачів освіти гірничого профілю на навчання у ЗП(ПТ)О» нами рекомендовано використовувати: психологічний, психофізіологічний, соціально-психологічний відбори.

Якщо говорити про складові відбору, то зазначимо, що підприємства також зацікавлені не лише в тому, щоб у підлітка були задатки для оволодіння фаховими вимогами професійної підготовки на підприємстві, але й звертають особливу увагу на те, щоб здобувач освіти умів налагоджувати контакти з колегами і старшими за віком працівниками, був готовий дотримуватися правил даного підприємства.

Як зазначає О. І. Макаров, роботодавців цікавить рівень підготовленості майбутніх робітників гірничого профілю, який багато в чому залежить від ретельно організованого відбору. На його думку, вибір майбутньої спеціальності молодою людиною має бути усвідомленим, щоб бажання працювати прохідником, кріпильником, машиністом електровоза дільниці внутрішньошахтного транспорту чи підземним електрослюсарем не зникало при перших же спусках у шахту [20, с. 21].

Отже, можна зробити висновок про актуальність питання співпраці ЗП(ПТ)О та роботодавців, організації соціального партнерства на етапі проведення професійного відбору здобувачів освіти на навчання за професіями гірничого профілю. Разом з тим, слід зазначити, що відповідно до визначеної мети соціального партнерства [14, с. 848], яке полягає у забезпеченні інтересів учасників соціально-трудоих відносин, виробленні та проведенні узгодженої соціально-економічної та соціально-трудої політики, у психолого-педагогічній літературі визначено і певні вимоги, які висуваються з боку закладів освіти до майбутніх роботодавців, соціальних партнерів.

Ці вимоги, на думку науковців Л. М. Сергєєвої [17], Л. Л. Сушенцевої [20], мають базуватися на принципах: рівноправності сторін; демократизму, що дозволяє кожному учасникові проявляти ініціативу, обґрунтовувати свою позицію; нормативно-правового забезпечення діяльності учасників; добровільності прийняття сторонами обов'язків та обов'язковості їх виконання.

Сьогодні на підприємства надходять сучасні високопродуктивні гірничопрохідницькі комплекси провідних зарубіжних виробників «Atlas Copco» та «Sandvik». Роботу їх мають забезпечувати молоді гірники, по-сучасному мислячі, ініціативні, що мають достатній підготовчий рівень і дружать з електронікою, легко орієнтуються й освоюють новинки техніки [20, с. 20].

Вирішення проблеми якісної підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю можливе через створення піклувальної ради, до обов'язків якої входить:

- сприяння впровадженню методу дуальної підготовки;
- сприяння використанню бази підприємства для професійного зростання педагогічних працівників;
- сприяння використанню навчально-матеріальної бази підприємства (підземних навчальних дільниць, навчально-курсового комбінату) для підготовки здобувачів освіти, де майбутні гірники мають виконувати практичні завдання;
- сприяння проходженню виробничого навчання та виробничої практики на оплачуваних робочих місцях, де здобувачі освітніх послуг заробляють кошти, які частково витрачаються для статутної діяльності закладу освіти;
- залучення до проведення навчальних занять зі спеціальних предметів викладачів з досвідом роботи на підприємстві;
- можливість підприємства добре і всебічно вивчити здобувачів освітніх послуг, їхні професійні якості під час проходження виробничого навчання та практики, відібрати їх та працевлаштувати;
- соціальний захист здобувачів освіти (кращим виплачується іменна стипендія, надається матеріальна допомога дітям-сиротам та дітям із малозабезпечених сімей за рахунок підприємства).

Разом з тим, у результаті означеної співпраці здобувачі освіти з I курсу адаптуються до умов виробництва, значно зростає рівень якості знань із професій гірничого профілю та підвищується імідж закладу освіти, що значно допомагає при проведенні профорієнтаційної роботи.

Піднесення ефективності професійної підготовки майбутніх робітників гірничого профілю у ПТНЗ неможливе без упровадження новітніх форм організації освітнього процесу. Необхідність оновлення змісту зумовлена тим, що ПТНЗ гірничого профілю, які стали нині важливою ланкою системи безперервної освіти, мають задовольняти поточні й перспективні потреби гірничого виробництва у кваліфікованих робітниках. Адже протягом останніх років у гірничодобувній галузі здійснено комплексне технічне переоснащення

практично всього циклу. На зміну ручним перфораторам прийшли самохідні прохідницькі комплекси, на зміну навантажувальним машинам ППН-3 – навантажувально-доставочні машини фірм «Atlas Copco», «Sandvik», «Fadroma».

Зараз на шахтах ведеться безлюдна проходка вертикальних виробок за допомогою комбайна «Rhino-400H». Характерними є автоматизація системи пуску та технологічного контролю дробильних фабрик, упровадження системи телемеханіки.

Зазначимо, що підготовка кваліфікованих робітників гірничого профілю на інноваційній основі має відбуватися залученням роботодавців до розробки навчально-планувальної документації, зокрема, погодження робочих навчальних планів із професій гірничого спрямування, коригування змісту робочих навчальних програм (до 20 % навчального предмета й виробничого навчання, відповідно до Державного стандарту ПТО ДСПТО 7111.1 03.00.00 – 2009 з професії «Прохідник» [7, с. 3]), рецензування навчальної і довідкової літератури та участі роботодавців у державній кваліфікаційній атестації й вихідному діагностуванні навчальних досягнень випускників.

Великого значення у цьому набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Одним зі шляхів запровадження інформаційно-комунікативних технологій є створення інформаційно-методичного забезпечення професійної підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю. При розробці (рис. 2.2.) нами використано науково-методичні напрацювання Р. І. Петришина щодо моделі традиційного навчально-методичного комплексу дисципліни.

Рис. 2.2. Модель комплексу навчально-методичного забезпечення дисциплін професійного спрямування

Такий підхід до планування підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю, організації та проведення освітнього процесу в ЗП(ПТ)О з використанням інформаційно-комунікаційних технологій значно розширює можливості викладача, спрямовує здобувачів освіти на свідоме засвоєння знань; має на меті розвиток їх пізнавальної діяльності, формування відповідних професійних і особистісних якостей, що, зрештою, призведе до формування конкурентоспроможного працівника.

Попередньо зазначені проблеми зумовили потребу у висококваліфікованих педагогічних кадрах для ЗП(ПТ)О гірничого профілю, готових працювати в сучасних соціально-економічних умовах, що є наступною організаційно-педагогічною засадою підготовки фахівців. Шляхами удосконалення педагогічного потенціалу у ЗП(ПТ)О гірничого профілю можуть бути:

- проходження педпрацівниками курсів підвищення кваліфікації при інститутах післядипломної педагогічної освіти;

- підвищення професійної компетентності педагогічних працівників шляхом екскурсій, стажування на провідних гірничодобувних підприємствах, у т. ч. на ПрАТ «Євраз Суха Балка», ПрАТ «Центральний ГЗК», ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» та ін. Так, над підвищенням професійної компетентності педагогічних працівників на ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» трудиться творчий колектив навчально-курсогового центру та чотири навчально-прохідницькі дільниці (котрі створені на кожній із шахт – «Родіна», «Тернівська», «Октябрська», «Гвардійська»), де готують до оволодіння професійними навиками роботи з новою технікою та технологіями безпосередньо на робочих місцях);

- удосконалення знань із нової гірничодобувної техніки шведської компанії «Atlas Copco» та фінської «Sandvik» на курсах із залученням їх представників та оволодіння новими комп'ютерними технологіями у вебінарах в освітній мережі Microsoft «Партнерство в навчанні», програмі мережевої Академії Cisco – навчання в галузі технологій Інтернету;

- участь у виставках, конференціях, семінарах різних рівнів з обов'язковим висвітленням досвіду інноваційної діяльності у фахових виданнях і збірниках наукових праць та ін.

Гірничі підприємства активно впроваджують нові технології, ефективну організацію праці, що породжує низку суперечностей у процесі підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю. Зокрема, гірничому підприємству потрібен компетентний робітник, підготовка якого вимагає розробки навчально-методичного забезпечення відповідно до вимог професійних стандартів. Це положення визначено як наступна організаційно-педагогічна засада підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю.

Науковці Л. Ю. Благодаренко, Н. Б. Бурдейна підкреслюють, що детальне розроблення і впровадження в освітній процес сучасних науково обґрунтованих

предметних навчально-методичних комплексів забезпечить не лише інформаційну, але й керівну та організаційно-контрольну функції. Під навчально-методичним комплексом із певної дисципліни науковці розуміють сукупність засобів навчання, які відображають необхідний обсяг і рівень наукового змісту, дозволяють створювати й оптимізувати як окремі форми і методи навчання, так і дидактичну систему навчання дисципліни в цілому. При цьому вони наголошують: «комплекс» не означає просту сукупність засобів навчання, що акумулюють позитивний досвід викладання навчальної дисципліни, а між елементами навчально-методичного комплексу існує складний і нерозривний зв'язок [1, с. 3].

З огляду на означене можна стверджувати, що створення навчально-методичного комплексу сприятиме активізації свідомого набуття якісних знань із предметів професійно-теоретичної підготовки. Це у свою чергу посилить формування відповідальності під час роботи в складних гірничо-геологічних умовах (тупикових та висхідних виробках, при експлуатації гірничо-добувної техніки, транспортуванні руди і т. д.) та при особливій організації виробництва (розрізненості забоїв, роботі наодинці, нічних змінах і т. ін.).

Під час розробки навчально-методичного комплексу підготовки майбутніх робітників гірничого профілю відповідно до вимог професійних стандартів варто дотримуватися послідовності, запропонованої Л. Б. Лук'яною:

- 1) розробка концепції навчально-методичного комплексу;
- 2) створення ініціативної групи з числа викладачів і методистів ЗП(ПТ)О;
- 3) написання складових навчально-методичного комплексу;
- 4) апробація комплексу;
- 5) внесення змін та доопрацювання за результатами апробації;
- 6) впровадження комплексу [9].

Реалізацію складових слід здійснювати відповідно до плану з урахуванням потреб практиків та наступності виконання.

Навчально-методичний комплекс може включати:

– розробку підручника «Гірничо-прохідницькі машини і комплекси», посібника «Охорона праці в гірничорудній галузі», термінологічного довідника для ЗП(ПТ)О гірничого профілю відповідно до державних стандартів та з урахуванням вимог роботодавців;

– удосконалення дидактичних матеріалів, зокрема, сприяння засвоєнню, усвідомленню та узагальненню вивченого матеріалу;

– корегування планів навчальних занять з урахуванням навчальної літератури та дидактичних матеріалів.

Так, у підручнику «Гірничо-прохідницькі машини і комплекси» вміщено навчальний матеріал з сучасної техніки, технологій і передових методів видобутку руди (рис. 2.3). Автори дотримувались чинних стандартів і нормативів, усталеної науково-технічної термінології та ін.

Рис. 2.3. Підручник «Гірничо-прохідницькі машини і комплекси»

Теоретичний матеріал, зокрема, технічні характеристики машин, обслуговування, ремонт гірничої техніки, технологічні процеси видобутку адаптовано для доступного засвоєння, тобто відібрано та згруповано відповідно до рівнів засвоєння: запам'ятовування – розуміння – застосування – перенесення.

Своєю змістовою структурою підручник втілює систематизацію від простого до складного, зокрема від технології розкриття рудного тіла до транспортування гірничої маси, від традиційної техніки до високотехнологічної і т. д.

Матеріал підручника побудовано на базових елементах змісту підготовки, що є в кожному предметі професійно-теоретичної підготовки (до прикладу: способи проведення горизонтальних, похилих та вертикальних виробок; форми перерізу

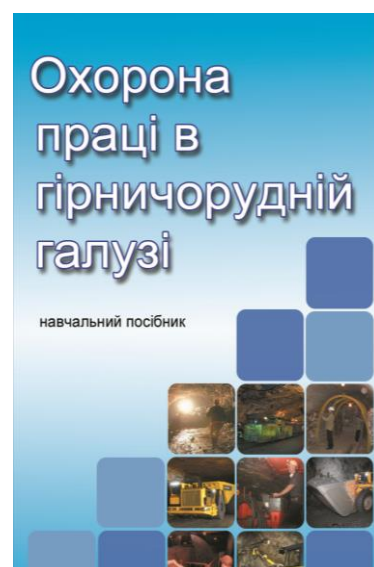
гірничих виробок; види постійних та тимчасових кріплень, способи їх зведення та ін.). Елементи змісту не повторюються, а мають розвивальний характер, установлюють глибокі внутрішні зв'язки між дисциплінами.

Є таблиці, схеми, малюнки, фото, що полегшує запам'ятовування та використання, а також запитання для самоперевірки.

Спосіб подання та структурування матеріалу навчальної літератури налічує максимальну кількість можливих джерел для самостійного оволодіння окремими складовими теми. В підручнику тестові завдання дібрано так, що змушують шукати нові додаткові знання.

Кожна з навчальних книг сприяє формуванню та розвитку основ наукового світогляду (шляхом міжпредметних зв'язків, коли формуються зв'язки між технологією видобутку залізної руди та гірничо-прохідницькими машинами і комплексами, гірничою електротехнікою, безпекою праці та ін.).

До створення посібника «Охорона праці в гірничорудній галузі» спонукала чітка тенденція зростання питомої ваги травмованих у гірничій галузі, в тому числі через порушення трудової і виробничої дисципліни, правил експлуатації машин, механізмів, устаткування (рис. 2.4). Основна кількість травм (66,9 %) пов'язана з неадекватними діями робітників у під час роботи або в аварійних ситуаціях; із них 17,9 % стається виключно з особистої вини робітників, а 49 % – при поєднанні факторів особистої вини та організаційно-технічних причин.

Рис. 2.4. Підручник «Охорона праці в гірничорудній галузі»

У зв'язку з цим актуальною є думка про необхідність формування культури забезпечення безпеки праці на етапі формування трудових компетентностей учнів.

Посібник покликаний допомогти оволодіти професійними компетентностями з означеного предмета та навичками запобігання небезпечним і шкідливим виробничим факторам, що можуть виявлятися при проведенні запланованих робіт, а також прогнозуванню та запобіганню небезпечних ситуацій у гірничій галузі.

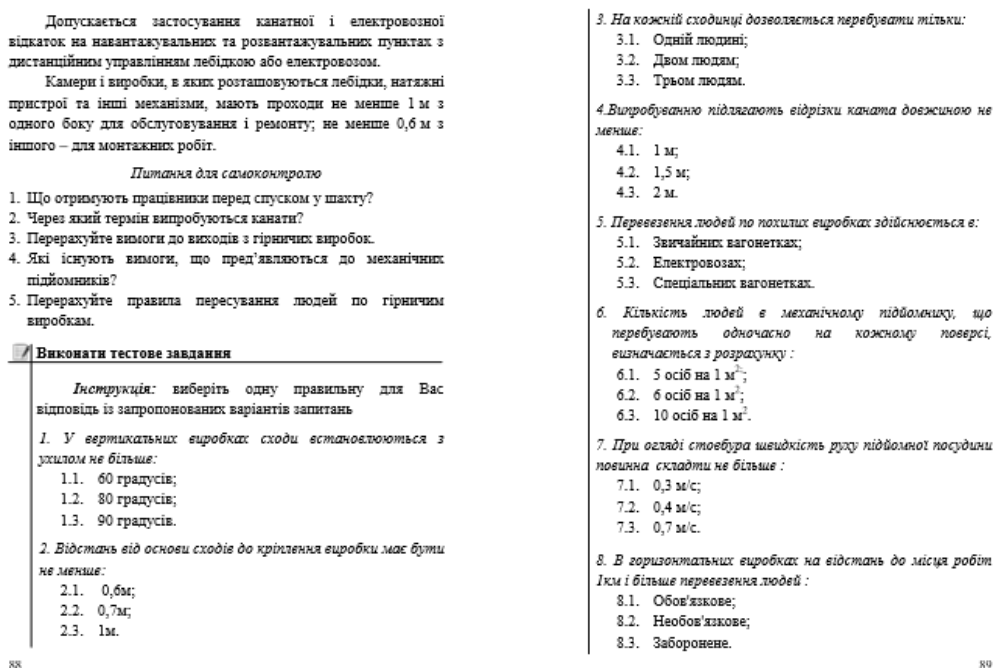
У посібнику сформовано цілісний підхід до курсу у вигляді головних розділів та підрозділів.

Посібник складається з теоретичної та практичної частин, зміст яких адаптовано до Типових навчальних планів і програми із предмета «Охорона праці» з урахуванням специфіки гірничорудної галузі та вимог роботодавців. У теоретичному матеріалі висвітлено основні питання охорони праці, які допоможуть учням набути професійну компетентність в означеній сфері.

Матеріал посібника пов'язаний з практичними ситуаціями на виробництві, простежуються міжпредметні зв'язки із предметами професійно-теоретичної підготовки професій гірничого профілю.

Посібник створено не тільки для передачі інформації та організації пізнавальної діяльності учнів у межах програмового змісту й часу, але й містить матеріал, засвоєння якого дозволяє в майбутньому швидко і кваліфіковано зорієнтуватись у надзвичайних ситуаціях, що виникають у підземних умовах.

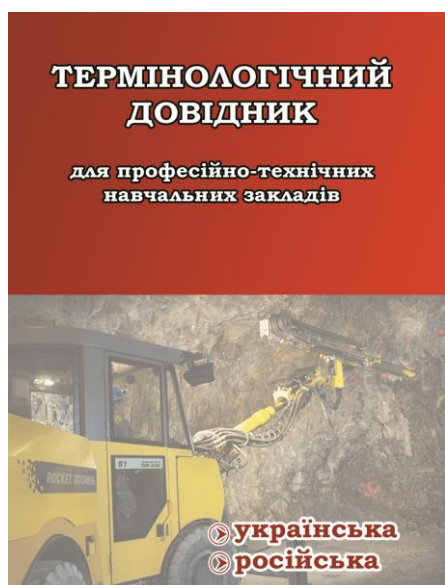
Кожен розділ містить добірку запитань для самоперевірки знань, з якими за бажанням можуть ознайомитись учні з метою глибшого вивчення окремих питань, що постають перед ними (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Питання для самоперевірки знань з підручника «Охорона праці в гірничорудній галузі»

У практичній частині здобувачам освіти запропоновано питання для самоконтролю, контрольні тестові завдання, які сприяють більш повному розкриттю їхніх здібностей, краще забезпечують формування зацікавленості до курсу, активізують мислення, виробляють уміння самостійно здобувати знання, спонукають працювати з літературою, шукати і знаходити правильні відповіді. Використання контрольних тестових завдань дозволяє суттєво зменшити витрати часу викладача, індивідуалізувати навчання, оцінити знання кожного здобувача освіти.

Тому після кожного розділу початкового посібника вміщено контрольні тестові завдання, які пропонується проводити як певний підсумок роботи. Вони мають комплексний характер, тобто перевіряють оволодіння професійними компетентностями в межах кількох тематичних блоків. У навчальному посібнику виокремлено глосарій та список рекомендованої літератури. У додатки винесено правила безпеки.

Рис. 2.6. Термінологічний довідник для ЗП(ПТ)О

Створення термінологічного довідника для ЗП(ПТ)О гірничого профілю спрямоване на допомогу здобувачеві освітніх послуг, щоб добре оволодіти мовним «інструментарієм» свого фаху – термінологією – та бути готовим до сприйняття і засвоєння нових термінів і понять (рис. 2.6).

Для вирішення означених завдань за допомогою цілісного підходу зібрано найбільш уживані гірничі терміни, які допомагають відтворити зміст комплексу робіт із видобутку залізної руди. Окремі терміни супроводжуються фото, схемами та ілюстраціями, що допомагає здобувачам освітніх послуг краще засвоїти нову інформацію. У довіднику наведено список рекомендованої літератури для більш глибокого вивчення термінів.

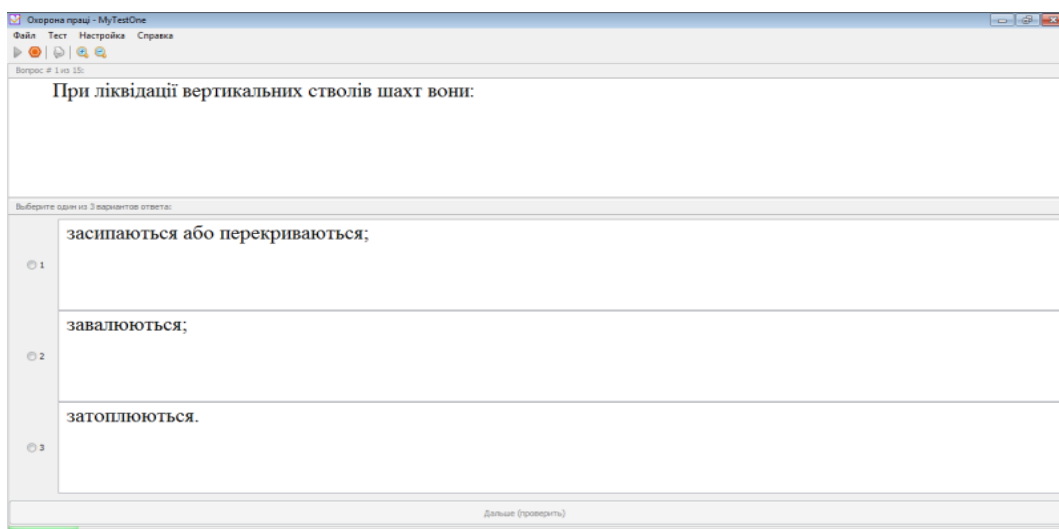
Зміст матеріалу висвітлено з урахуванням навчальних програм підготовки та вимог гірничих підприємств-замовників кадрів. Термінологічний довідник складається з двох частин, де в першій частині терміни подаються українською та англійською мовами, а в другій частині російською мовою.

Таким чином, у педагогічних працівників, які викладають у групах із професій гірничого профілю (на основі базової загальної середньої освіти), на уроках англійської та української мов є можливість глибше вивчати правопис слів та працювати над аудіюванням гірничих термінів відповідно до мови.

Повертаючись до структури навчально-методичного комплексу, який повинен відображати дидактичний стрижень навчальної літератури, зауважимо: викладач має сам обирати прийоми роботи, методи діагностики здобувачів освіти (як тематичного, так і поточного контролю знань), тим забезпечуючи

доцільний методичний підхід до викладу й контролю знань. Це надасть можливість реалізувати один із дидактичних принципів навчання – урахування індивідуальних особливостей на всіх етапах освітнього процесу. Тому запланована послідовність роботи має передбачати структурування й удосконалення дидактичних матеріалів з урахуванням складових, зокрема, сприяння засвоєнню, усвідомленню, узагальненню вивченого матеріалу та корегування планів навчальних занять з урахуванням навчальної літератури й дидактичних матеріалів.

Для визначення якості засвоєння програмового матеріалу, рівня умінь узагальнювати технологічні процеси, явища, характеристики, поняття тощо, міри усвідомлення необхідності підготовки та можливості перевірити здатність здобувачів освіти застосовувати набуті знання у конкретних виробничих ситуаціях варто використовувати комплекс навчально-контрольних завдань професійного спрямування у вигляді комп'ютерної програми, яка застосовується при вихідному тестуванні випускників ліцею за професіями «Прохідник», «Машиніст електровоза», а текстовий варіант завдань увійшов до навчального посібника «Навчальні задачі професійного спрямування у підготовці здобувачів освіти ЗП(ПТ)О гірничого профілю» (рис. 2.7) [23].

Рис. 2.7. Навчальні задачі професійного спрямування у підготовці здобувачів освіти ЗП(ПТ)О гірничого профілю

Головна особливість розроблених навчально-контрольних завдань полягає у тому, що вони побудовані за різним рівнем складності. Зазначимо, що комплекс цих завдань систематизовано з урахуванням завдань, уміщених у підручнику «Гірничо-прохідницькі машини і комплекси», посібнику «Охорона праці в гірничорудній галузі».

З метою складення повного уявлення про зміст і структуру комплексу цих завдань здійснено його аналіз за алгоритмом, розробленим Л. Б. Лук'яною для характеристики авторського навчально-методичного посібника «Дидактичні матеріали з екології».

Узагальнені характеристики комплексу завдань з предметів професійно-теоретичної підготовки професії «Прохідник» дають можливість скласти уявлення про його зміст і структуру (табл. 1.1).

Перший розділ включає завдання за темами (підтемами) програми підготовки з професії. До кожної теми (підтеми), залежно від змісту, складено тестові завдання з однією правильною відповіддю, з декількома правильними відповідями, а також професійний диктант, теми для дискусій, перелік тем рефератів і повідомлень.

При складанні тестових завдань необхідно дотримуватись певних умов: текст завдання чіткий, конкретний; зміст завдання має доступне формулювання; більшість завдань відповідає джерелам інформації, які використовувались при вивченні курсу; завдання сформульовано досить докладно, а для відповіді необхідна коротка теза; тестові завдання з вибірковими відповідями не набагато відрізняються за кількістю слів (бо інколи це спонукає здобувачів освіти обирати найбільш багатослівну відповідь); тестові завдання не містять очевидно неправильних чи абсурдних відповідей.

Кожен тестовий комплекс теми має 12 питань. Разом з тим, на різних етапах підготовки варто використовувати й електронні тестові завдання, що дозволяє суттєво зменшити витрати навчального часу і часу викладача для контролю знань, індивідуалізувати навчання, оцінити знання кожного та виявити прогалини в оволодінні професійними компетентностями учнів і спрямувати роботу на усунення недоліків у підготовці.

Таблиця 1.1

Характеристики навчально-методичного комплексу з предметів професійно-теоретичної підготовки професії «Прохідник»

Розділ I

Вид завдань	Назва предмета, кількість навчальних годин/тем та кількість завдань								
	Матеріалознавство	Читання креслень	Спеціальна технологія	Будова та експлуатація прохідницьких машин і механізмів	Основи гірничої справи	Технічна механіка і деталі машин	Гірнича електротехніка	Охорона праці	Разом
	17/3	17/4	68/5	34/5	17/4	17/2	17/6	15/6	202
Тестові завдання з однією правильною відповіддю	7	6	32	18	7	8	6	5	89
Тестові завдання з декількома правильними відповідями	6	6	30	10	5	6	4	3	70
Професійний диктант	3	4	5	5	4	2	6	6	35
Теми для дискусій	3	4	5	5	4	2	6	6	35
Теми рефератів і повідомлень	3	4	5	5	4	2	6	6	35

Розділ II

Вид завдань	Кількість
Завдання для узагальнюючої перевірки: – питання	700
– міркування	350

Розділ III

Види матеріалів	Кількість
Навчальні таблиці, схеми	73
Демонстраційні відеоматеріали	41
Обладнання, натуральні зразки, макети	45

Виконання наступного виду завдань – «професійний диктант» – потребує швидкої реакції щодо визначень, закономірностей, фактів, цифрових даних і вимагає відповіді одним-двома словами.

Найбільш складними є завдання «Теми для дискусій». Їх виконання вимагає не простого відтворення знань, а вмінь і навичок аналізувати, узагальнювати, зіставляти, доводити особисту точку зору, обґрунтовувати обране рішення або власну позицію.

Другий розділ включає завдання щодо комплексної перевірки всього вивченого матеріалу. Здобувачам освіти варто пропонувати завдання та міркування, серед яких необхідно обрати правильні. Залежно від мети перевірки, викладач може запропонувати дати усну або письмову відповіді на певну кількість питань, наприклад, 12 (одне питання – один бал). Велика кількість питань дає можливість зробити багато варіантів як за змістом, так і за рівнем складності.

Третій розділ посібника містить навчальні таблиці, схеми, відеоматеріали, обладнання, натуральні зразки, макети. Їх використання є доцільним для посилення текстового матеріалу на різних етапах уроку, при розв'язанні окремих задач і виконанні завдань, при написанні рефератів і підготовці повідомлень тощо.

Вищезначений комплекс базується на застосуванні технологій мультимедіа. При цьому поєднуються у загальному тематичному плані не лише кольорові, яскраві, реальні зображення підземних гірничих виробок, нової гірничодобувної техніки, технологічних процесів видобутку руди та ін., а вони супроводжуються багатоаспектною довідковою текстовою інформацією, поясненнями тощо.

Завершальним етапом у реалізації складових навчально-методичного комплексу з предметів професійно-теоретичної підготовки є корегування планів навчальних занять з урахуванням літератури та дидактичних матеріалів.

На кожну тему (підтему) навчальної програми корегуються плани навчальних занять. Вони побудовані так, аби спрямувати здобувачів освіти

на високий рівень самостійності, та передбачає комплекс завдань для роботи з літературою; підготовку рефератів, виступів, повідомлень; участь у семінарах і конференціях.

Нині в освітній процес ЗП(ПТ)О гірничого профілю упроваджено підручник «Гірничо-прохідницькі машини і комплекси», посібник «Охорона праці в гірничорудній галузі», термінологічний довідник для ЗП(ПТ)О гірничого профілю.

Висновки

Аналіз проблеми підготовки робітників гірничого профілю та стану її розв'язання дав змогу виявити низку негативних чинників.

Це дало можливість визначити та обґрунтувати організаційно-педагогічні засади: професійний відбір майбутніх здобувачів освіти цього профілю на навчання у ЗП(ПТ)О із залученням роботодавців; оновлення змісту фахової підготовки, впровадження інноваційних форм і методів підготовки майбутніх робітників; наявність висококваліфікованих педагогічних кадрів у ЗП(ПТ)О цього профілю, готових працювати в сучасних соціально-економічних умовах; розробка навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх робітників відповідно до вимог професійних стандартів.

Особливостями розробленої концептуальної моделі підготовки робітників гірничого профілю є те, що:

- 1) підготовка відбувається відповідно до науково обґрунтованих принципів і методів професійного навчання здобувачів освіти ЗП(ПТ)О;
- 2) мета цієї підготовки відповідає психологічним, психофізіологічним вимогам сучасного ринку праці до робітників професій гірничого профілю;
- 3) підготовка кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О цього профілю передбачається за інтегрованими професіями;
- 4) зміст професійної підготовки розробляється відповідно до державних стандартів;
- 5) професійна підготовка робітників відбувається з активним залученням роботодавців.

Список використаних джерел

1. Благодаренко Л. Ю., Бурдейна Н. Б. Навчально-методичні комплекси для особистісно зорієнтованого навчання. URL: <http://ozonlit.or/>
2. Вознюк О. В. Теоретико-методологічні засади організації засобів навчання у системі освіти. *Сучасний підручник: вимоги та перспективи*: зб. наук. пр. Житомир: ЖДУ, 2012. С. 20–28.
3. Гейко І. В. Підготовка робітників в умовах ринку: взаємодія професійно-технічних закладів освіти і підприємств-замовників: метод. посіб. для інж.-пед. працівників ПТНЗ. Львів: Євросвіт, 2001. 112 с.
4. Головінов В. П. Профтехосвіта була і залишається пріоритетним напрямом у роботі парламентського Комітету з питань науки і освіти. *Освіта України*. 2011. № 7. С. 4.

5. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних навчальних закладах: монографія / за ред. С. У. Гончаренка. Київ: Вища шк., 1998. 229 с.
6. Державний стандарт професійно-технічної освіти ДСПТО 7111.1 03.00.00 – 2009 з професії «Прохідник». Затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 28.10.2009 р. № 989. URL: <http://osvita.ua/legislation /proftech/3347>
7. Державний стандарт професійно-технічної освіти. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1135. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/ main.cgi?nreg= 1135-2002-%EF>, <http://proftekhosvita.org.ua/uk/resources/ documents/ educational>.
8. Карпенко Г. В. Психологія праці та вибір професії. Суми: Університет. кн., 2008. 168 с.
9. Лук'янова Л. Б. Екологічна освіта у професійно-технічних навчальних закладах: теоретичні і практичні аспекти: монографія. Київ: Міленіум, 2006. 231 с.
10. Методы системного педагогического исследования: учеб. пособ. / под ред. Н. В. Кузьминой. Ленинград: Ленинград. гос. ун-т, 1980. – 172 с.
11. Молчанова А. О. Соціальне партнерство в діяльності ПТНЗ: конспект лекцій з курсу підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів за очно-дистанційною формою навчання. Київ: ТОК, 2007. 43 с.
12. Національний класифікатор України. Класифікатор професій: ДК 003:2010: станом на 11.04.2011 р. Київ: Центр учбової л-ри, 2011. 360 с.
13. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.]; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А. С. К., 2001. 256 с.
14. Петрович Ж. В. Соціальне партнерство. *Енцикл. освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 848–849.
15. Пехота О. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна. Київ: А. С. К., 2003. 240 с.
16. Радкевич В. О. Науково-методичні основи модернізації змісту професійної освіти і навчання. *Професійна педагогіка*: зб. наук. пр. Вип. 1. Київ, 2011. С. 57–68.
17. Сергеева Л. М. Регіональний ринок праці: прогнозування розвитку. *Професійно-технічна освіта*. Київ: Антологія, 2014. Вип. 1. С. 19–22.
18. Сергеева Л. М. Теорія управління розвитком ПТНЗ на основі потреб регіонального ринку праці: монографія. Херсон: Айлант, 2012. 244 с.
19. Словникова стаття. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%A2>
20. Соціальне партнерство в дії: зб. інформаційно-методич. матеріалів / [Л. Л. Сушенцева, О. Є. Сушенцев, Т. С. Сулима та ін.]; за заг. ред. Л. Л. Сушенцевої. Кривий Ріг: КрММЦ ПТО, 2011. 157 с.
21. Соціологія: терміни, поняття, персоналії: навч. сл.-довідн. / [В. М. Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.]; за ред. В. М. Пічі. Київ: Каравела, 2000. 480 с.
22. Тарасова О. В. Навчальні задачі професійного спрямування у підготовці учнів ПТНЗ гірничого профілю: навч. посіб. Кривий Ріг: Видавн. дім, 2009. 80 с.
23. Щербак О. І. Професійно-педагогічна освіта: теорія і практика: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Наук. світ, 2010. 279 с.

Додатки

Додаток 1

Анкета визначення мотивів вибору майбутньої професії

Шановний абітурієнте!

Обґрунтований та обміркований вибір професії складає найкращі передумови для досягнення максимальних результатів праці та задоволення своєю трудовою діяльністю. Ваші відповіді допоможуть нам визначити вплив різних чинників на здійснення Вами вибору професії та проектування свого професійного життєвого шляху, а відтак – виявити нам шляхи удосконалення організації професійної орієнтації та відбору на підготовку. Сподіваємось, що анонімність анкетування забезпечить об'єктивність відповідей.

Інструкція щодо заповнення анкети

1. Будь ласка, прочитайте уважно питання анкети.
2. Визначте варіанти відповідей, які на Ваш погляд є об'єктивні. В деяких питаннях це буде не одна відповідь.
3. У разі потреби допишіть власний варіант в окремо відведеному рядку.

I. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

1. *Вік*
  - 14 років
  - 15 років
  - 16–19 років
  - 20 років і більше
2. *Освіта*
  - базова загальна середня
  - повна загальна середня
  - ПТО
  - базова вища
  - повна вища

II. НАВЧАННЯ

3. *Ви бажаєте*
  - здобути першу професію
  - підвищити кваліфікацію
  - перекваліфікуватись
4. *Ви обрали професію та навчальний заклад? Чому саме?
(Позначте всі можливі варіанти)*
  - вирішив(ла) сам(а)
  - допомогла інформація з Інтернету
  - порадили батьки, родичі
  - обрав «за компанію» з друзями
  - порадили викладачі, класний керівник у школі
  - профорієнтаційна робота обраного закладу
  - можливість працювати на престижному підприємстві
  - порадили представники професії
  - обставини життя

- інформація центрів зайнятості
  - реклама, оголошення в пресі, на радіо
- з інших джерел _____

5. *Що Вас приваблює в обраній професії? (Позначте всі можливі варіанти)*

- перспектива професійного зростання
  - відповідність професії інтересам
  - престижність роботи
  - можливість працювати разом із друзями
  - можливість безпроблемного працевлаштування
- інше _____

6. *Чого Ви очікуєте після закінчення закладу освіти? (Позначте всі можливі варіанти)*

- працевлаштування за професією
- можливості продовжити навчання
- високої заробітної плати
- можливості поєднати роботу з навчанням

Дякуємо за допомогу!

Відомості про себе

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Найменування закладу освіти _____

Дата _____

Анкета опитування роботодавця

Шановний респонденте!

Процеси реструктуризації і модернізації, що відбуваються в гірничій галузі, породжують попит на робітників з високим рівнем кваліфікації, а відтак значною мірою змінюють зміст професійної діяльності робітника гірничого профілю та спонукають до удосконалення процесу професійної підготовки. Просимо допомогти нам висвітлити означену проблему задля підготовки конкурентоспроможних робітників гірничого профілю на ринку праці, а також дізнатися Вашу думку щодо якості надання освітніх послуг навчальним закладом. Сподіваємося, що анонімність анкетування сприятиме об'єктивності відповідей.

1. *До якої форми власності належить Ваше підприємство?*
  - державне
  - комунальне
  - приватне

2. *До якої організаційно-правової форми належить Ваше підприємство?*
  - ПАТ
  - ЗАТ
  - ТОВ
  - колективне підприємство
  - державне підприємство
  - приватний підприємець
  - приватне підприємство

3. *Який головний продукт Вашого підприємства?*
  - руда
  - вугілля

4. *Скільки років працює Ваше підприємство?*
  - менше одного року
  - 1–2 роки
  - 3–5 років
  - 6–10 років
  - 11 і більше

5. *Вкажіть кількість робочих місць на Вашому підприємстві (за бажанням):*
  - до 10 осіб
  - від 50 до 100
  - від 100 до 500
  - від 500 до 1000
  - від 1000 до 2000
  - від 2000 до 5000
  - 5000 і більше осіб

6. *Які професії представлені на Вашому підприємстві (назвіть найважливіші)?*
  - гірник очисного забою
  - електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування
  - машиніст бурової установки
  - машиніст електровоза (підземний)

- машиніст навантажувально-доставочної машини
  - машиніст підземних установок
  - машиніст прохідницького комплексу
  - машиніст скрепера (скреперист)
  - прохідник
7. Чи задоволені Ви в цілому особистісними якостями випускників навчального закладу (старанність, сумлінність тощо)?
- так
  - ні
  - частково
  - важко відповісти
8. Визначте рівень підготовки робітників у ЗП(ПТ)О гірничого профілю:
- не відповідає потребам виробництва
  - відповідає частково
  - відповідає повністю
9. Яким складовим підготовки слід приділяти більше уваги під час навчання?
- практичним
  - теоретичним

Дякуємо за допомогу!

Відомості про себе (заповнюється за бажанням)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Назва закладу освіти _____

Дата _____

Анкета
визначення рівня професійної компетентності педагогічних працівників

Шановні колеги!

Набуття здобувачами освіти професійної кваліфікації згідно з інтересами і можливостями, задоволення потреб гірничої галузі у робітниках, що відповідають сучасним вимогам, залежить від здатності педагога ефективно здійснювати професійну діяльність.

Із метою визначення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, виявлення шляхів підвищення рівня підготовки робітників гірничого профілю та удосконалення процесу підготовки просимо Вас взяти участь в анкетуванні. Сподіваємося, що анонімність анкетування забезпечить об'єктивність відповідей.

Інструкція щодо заповнення анкети

1. Будь ласка, прочитайте уважно питання.
2. Визначте варіанти відповідей, які на Ваш погляд є об'єктивні. В деяких питаннях це буде не одна відповідь.
3. У разі потреби допишіть власний варіант в окремо відведеному рядку.

1. *Ваша освіта:*

- вищий педагогічний навчальний заклад
- вищий технічний навчальний заклад
- заклад професійної (професійно-технічної) освіти

2. *Ваш педагогічний стаж у системі ПТО:*

- до 3 років
- 3–5 років
- 5–10 років
- 10–25 років
- більше 25 років

3. *Скільки навчальних дисциплін викладаєте*

- одну
- дві
- три і більше

4. *Будь ласка, оцініть стан професійної підготовки у Вашому ЗП (ПТ)О (від 1 до 5 балів):*

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

5. *Яких фахових знань та навичок Вам не вистачає в професійній підготовці робітників гірничого профілю (позначте всі можливі варіанти):*

- досконалих знань із предмета (знань техніки та технологій виробництва в гірничорудній галузі)
- знань щодо вимог роботодавців до робітників гірничого профілю
- знань щодо вимог державних стандартів до відповідних професій гірничого спрямування
- знань з основ психології, психології спілкування, психології здобувачів освіти ЗП(ПТ)О

- основ економічних знань
  - знань щодо організації і проведення профорієнтаційної роботи
  - універсальних знань – від політики до теорії й практики
  - умінь вчити здобувачів освіти розмірковувати, аналітично мислити, систематизувати та узагальнювати вивчене
  - умінь вчити здобувачів освіти повсякденного застосування знань та вмінь
  - умінь дбати про відповідний настрій на уроці
  - умінь заохочувати здобувачів освіти до самоосвіти
  - умінь ґрунтовно аналізувати власний урок
  - навичок володіння новими педагогічними та інформаційними технологіями
6. *На Ваш погляд, що є основними складовими в підготовці кваліфікованих робітників гірничого профілю? (Позначте всі можливі варіанти)*
- формування у здобувачів освіти особистісних якостей, спрямованих на збагачення духовних цінностей
  - формування у здобувачів освіти професійних знань, умінь і навичок відповідно до вимог роботодавців та достатніх для конкуренції за робоче місце на ринку праці
  - формування у здобувачів освіти якостей, необхідних для самореалізації в професійній діяльності
7. *Якою науково-методичною діяльністю Ви займаєтеся? (Позначте всі можливі варіанти)*
- індивідуальні та колективні проекти в закладі освіти
  - постійна робота в методичних підрозділах цього закладу
  - постійна робота в науково-дослідному інституті, центрі, наукових підрозділах інших освітніх закладів тощо
  - індивідуальні та колективні проекти спільно з іншими освітніми закладами
  - написання наукових статей, монографій
  - індивідуальні винаходи та конструкторські розробки
  - інше (вказіть) _____
8. *Чи хотіли б Ви займатися науковою діяльністю?*
- так
  - ні
9. *Що Вам заважає займатися науковою діяльністю? (Позначте всі можливі варіанти)*
- наукова робота погано стимулюється
  - недоступна необхідна література
  - немає доступу до Інтернету
  - слабка ресурсна база
  - немає коштів для поїздок на конференції, семінари, зустрічі тощо
  - немає можливості публікуватися
  - немає досвіду
  - немає схильності до наукової діяльності
  - вважаю, що в цьому нема потреби
  - інше (вказіть) _____
10. *Які форми і методи підготовки Ви використовуєте у своїй практиці? (Позначте всі можливі варіанти)*
- лекції
  - лекції з елементами бесіди

- обговорення в групі
  - тренінгові вправи
  - мозкові атаки
  - рольові ігри
  - аудіовізуальні методи
  - дебати, дискусії
  - конкурси, вікторини, змагання
  - робота в групах
  - випуск стінгазет, плакатів
  - розв'язання навчальних ситуацій
  - самостійна робота учнів
  - інше (вказати) _____
11. Чи використовуєте Ви в своїй роботі нижчевказані електронні ресурси?
(Позначте всі можливі варіанти)
- загальнодоступні електронні бібліотеки наукової літератури
  - електронні наукові журнали, електронні версії друкованих журналів
  - електронний каталог ресурсів бібліотеки Вашого закладу освіти
  - освітні портали та сайти
  - студентські сайти, форуми
  - сайт закладу освіти
  - книжкові Інтернет-магазини
  - інше (вказіть) _____
12. Чи використовуєте Ви інновації в педагогічній практиці?
- так
  - ні
  - не можу дати відповідь
13. Чи доводилося Вам за останні 3 роки брати участь у таких заходах?
(Позначте всі можливі варіанти)
- стажування
  - конкурси
  - курси підвищення кваліфікації
  - навчання за магістерськими програмами, в аспірантурі, докторантурі
  - інше (вказіть) _____
14. Що Вам дає участь у зазначених заходах для Вашої професійної діяльності?
(Позначте всі можливі варіанти)
- розширення кругозору
  - спілкування зі спеціалістами
  - налагодження контактів
  - формальний привід для кар'єрного зростання
  - розширення професійних знань
15. Чи володіє Ваш заклад освіти інформацією про місцевий ринок праці та попит на професії Вашого закладу?
- так
  - ні
  - частково

16. Що, на Ваш погляд, впливає на низький рівень підготовки учнів?

(Позначте всі можливі варіанти)

- низький рівень базової загальноосвітньої підготовки
- відсутність бажання в подальшому пов'язувати свою трудову діяльність з обраним напрямом підготовки
- процес підготовки нецікавий
- недостатній рівень моральної самосвідомості та поведінки здобувачів освіти
- інше (вказати) _____

17. Що повинно, на Ваш погляд, характеризувати педагогічного працівника Вашого профілю, спеціальності?

№ поз.	Характеристика	Абсолютно необхідне	Бажане, але необов'язкове	Необов'язкове
17.1.	Знання та вільна орієнтація в сучасних підручниках, методичних посібниках			
17.2.	Глибоке знання наукових основ курсу			
17.3.	Систематичне проведення наукових досліджень			
17.4.	Підготовка наукових публікацій			
17.5.	Створення навчальних підручників, посібників			
17.6.	Підготовка статей			
17.7.	Використання власних методичних розробок			
17.8.	Використання в рамках курсу, що викладається, сучасних методик проведення занять			
17.9.	Уміння ясно викладати складні питання			
17.10.	Уміння працювати з молоддю			
17.11.	Володіння комунікативними навичками			

18. За якими критеріями, на Вашу думку, має здійснюватись відбір абітурієнтів на професійну підготовку? (позначте всі можливі варіанти)

- відбір за статтю
- відбір за віком
- професійний відбір
- психологічний, психофізіологічний та соціально-психологічний відбір
- відбір роботодавця
- медичний відбір
- освітній відбір

19. Як Ви оцінюєте зміст навчальних програм? (в балах від 0 до 5)

- 1 бал
- 2 бали
- 3 бали
- 4 бали
- 5 балів

Дякуємо за допомогу!

Відомості про себе

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Найменування закладу освіти _____

Дата _____

**Анкета
визначення рівня самоосвіти педагогічних працівників**

Шановні колеги!

Просимо взяти участь в опитуванні, яке проводиться з метою визначення рівня самоосвіти педагогічного працівника закладу освіти. Позначте, будь ласка, обраний Вами варіант (варіанти)

1. *Оцініть особистий рівень готовності самостійно навчатися та здобувати знання:*
  - високий
  - середньо-високий
  - середній
  - низький
2. *Чи здійснюєте Ви самоосвітню діяльність?*
  - Так
  - Ні
3. *Як Ви здійснюєте самоосвіту?*
  - Епізодично, без системи
  - Систематично
  - Цілеспрямовано в системі
  - Не можу дати відповідь
4. *Вами визначено програму на 2–3 роки особистого професійного розвитку, включаючи систему післядипломної педагогічної освіти?*
  - Так
  - Ні
  - Не зовсім
5. *Чого найсуттєвішого Вам не вистачає для повноцінної самоосвітньої діяльності? (Позначте всі можливі варіанти)*
  - Доступу до необхідної довідкової та методичної літератури з допомогою Інтернету
  - Вільного часу
  - Комп'ютерної грамотності
  - Стимулювання до творчості, науково-дослідної та експериментальної роботи
6. *Чи відбуваються позитивні зміни у Вашій професійній компетентності під впливом самоосвіти? (Для педагогічних працівників, які дали позитивну відповідь на питання 2)*
  - Так
  - Ні
  - Не можу дати відповідь
7. *Ваша оцінка рівня особистої самоосвіти (від 1 до 10 балів):*

– 1	– 6
– 2	– 7
– 3	– 8
– 4	– 9
– 5	– 10

Дякуємо за допомогу!

Відомості про себе

(прізвище, ім'я, по батькові)

Найменування закладу освіти _____

Дата _____

**Аналіз стану забезпеченості підручниками, навчальними посібниками
з предметів загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки
робітників гірничого профілю**

Предмет	Підручник, навчальний посібник	Рік видання	Кількість
1	2	3	4
Матеріалознавство	1. Козлов Ю. С. Материаловедение: учеб. пособ. для средних проф.-техн. училищ. Москва: Высш. шк., 1983. 80 с.: ил.	1983	130
	2. Хільчевський В. В. Матеріалознавство і технологія конструкційних матеріалів: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 328 с.	2002	150
Читання креслень	1. Вишнепольский И. С. Техническое черчение: учеб. для СПТУ. 2-е изд. Москва: Машиностроение, 1988. 235 с.: ил.	1988	120
	2. Анісімов М. В. Креслення: підручник. Київ: Вища шк., 1998. 238 с.	1998	65
	3. Сидоренко В. К. Технічне креслення: підручник. Львів: Оріяна-нова, 2000. 497 с.	2000	202
Спеціальна технологія	1. Пухов Ю. С. Рудничный транспорт: учеб. для техникумов. Москва: Недра, 1983. 292 с.	1983	108
	2. Сафонов Г. Н. Машинист шахтных локомотивов: учеб. для учащихся средних проф.-тех. училищ. Москва: Недра, 1985. 275 с.	1985	189
	3. Бова Ю. С. Проходчик горных выработок: учеб. для учащихся профтехобразования и рабочих на производстве. Москва: Недра, 1989. 414 с.: ил.	1989	64
	4. Белозеров А. В. Рудничный транспорт: учеб. для техникумов. Москва: Недра, 1985. 231 с.	1985	58
	5. Сафохин М. С. Машинист бурового станка: учеб. для учащихся профтехобразования и рабочих на производстве. Москва: Недра, 1990. 271 с.: ил.	1990	40
Будова та експлуатація прохідницьких машин та механізмів	1. Нанаева Г. Г. Горные машины для добычи руд. Москва: Недра, 1970. 256 с.	1970	67
	2. Тихонов Н. В. Транспортные машины и комплексы горнорудных предприятий. Москва: Недра, 1985. 336 с.	1985	66
	3. Малевич Н. А. Горно-проходческие машины и комплексы. Москва: Недра, 1980. 383 с.	1980	15
	4. Грабчак М. Н. Горно-проходческие машины и комплексы: учеб. для вузов. Москва: Недра, 1990. 336 с.: ил.	1990	26

1	2	3	4
Основи гірничої справи	1. Борисов С. С. Горное дело. Изд. 2-е, перераб. и доп. Москва: Недра, 1972. 360 с.	1972	61
	2. Астафьев Ю. П. Горное дело. Москва: Недра, 1973, 384 с.	1973	71
	3. Тарасов Л. Я. Горное дело. Изд. 2-е, перераб. и доп. Москва: Недра, 1971. 192 с.	1971	4
	4. Брилов С. А. Горное дело: учеб. для техникумов. Москва: Недра, 1975. 364 с.	1975	5
	5. Килячков А. П. Горное дело: учеб. для техникумов. Москва: Недра, 1989. 422 с.	1989	28
	6. Шехурдин В. К. Горное дело: учеб. для техникумов. Москва: Недра, 1987. 440 с.	1987	25
	7. Ярмолюк В. Т. Основи гірничої справи: навч. посіб. Київ: Либідь, 2000. 280 с.	2000	110
Технічна механіка і деталі машин	1. Хаджиков Р. Н. Горная механика. Изд. 5-е, перераб. и доп. Москва: Недра, 1973. 424 с.	1973	107
	2. Мовнин М. С. Основы технической механики: учеб. для техникумов. 2-е изд., перераб. и доп. Ленинград: Машиностроение, 1982. 288 с.: ил.	1982	30
Гірнична електротехніка	1. Мирский М. И. Горная электротехника и основы рудничной автоматики: учеб. для профтехобразования. Москва: Недра, 1982. 287 с.	1983	127
	2. Мирский М. И. Горная электротехника: учеб. для учащихся проф.-технич. училищ. Москва: Недра, 1983; Москва: Недра, 1990. 208 с.: ил.	1990	139
Охорона праці	1. Моршинин В. М. Охрана труда на обогатительных фабриках. Москва: Недра, 1986. 156 с.	1986	18
	2. Сафонов Г. Н. Охрана труда при подземной разработке месторождений: учеб. для учащихся профтехобразования и рабочих на производстве. Москва: Недра, 1990. 206 с.: ил.	1990	138
	3. Вінокурова Л. Е. Основи охорони праці: підручн. для проф.-техн. навч. закл. 2-ге вид., допов., перероб. Київ: Вікторія, 2001. 192 с.	2001	360

**Перелік інтегрованих професій,
відповідно до яких здійснюється підготовка кваліфікованих робітників гірничого
профілю в ЗП(ПТ)О**

Код професії за Державним класифікатором	Назва професії
7111 8311	Прохідник Машиніст електровоза
7111 8311 7241	Прохідник Машиніст електровоза Електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування
8311 7241	Машиніст електровоза Електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування
7111 8311 7111	Прохідник Машиніст електровоза Люковий (гірничі роботи)
7111 8111 7241	Прохідник Машиніст прохідницького комплексу Електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування
8311 7111 7241	Машиніст електровоза Люковий (гірничі роботи) Електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування
8113 7233	Машиніст бурової установки Слюсар-ремонтник
8113 7241	Машиніст бурової установки Електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування

Навчально-методичне видання

Сергеева Лариса Миколаївна,
Олешко Петро Степанович,
Кінах Неля Володимирівна,
Купрієвич Вікторія Олександрівна

**Організаційно-методичний супровід
підсумкової атестації слухачів
курсів підвищення кваліфікації
закладів професійної (професійно-технічної) освіти**

Методичні рекомендації

Редактор *В. І. Гребенюк*

Технічний редактор *Л. І. Гаврилюк*

Формат 60x84. Ум. друк. арк. 3,75
Наклад 300 прим. Зам. 372
Видавець і виготівник «Волиньполіграф»